

Broj: 03/10-50-19-124-12/18
Sarajevo, 22.06.2018.

Istraživanje broj: 281
Vrsta istraživanja: AN/KOMP

PROPI SI O LOBIRANJU U EVROPSKIM DRŽAVAMA

Pripremila:
Nihada Jeleč

Deskriptor: transparentnost i borba protiv korupcije

Istraživanje je namijenjeno poslanicima i delegatima, koji mogu postaviti dodatna pitanja, sugestije i komentare na email adresu: istrazivacki.sektor@parlament.ba.

Javnost Bosne i Hercegovine može komentirati radove, ali Istraživački sektor nema mogućnost da odgovara na komentare i diskutira o istraživanju.

Informacije navedene u sadržaju istraživanja važeće su u trenutku pripreme istraživanja i one se ne ažuriraju nakon objave istraživanja.

Istraživanje ne odražava zvaničan stav Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (PSBiH).

Sadržaj

I. Uvod	3
II. Bosna i Hercegovina i uređenje lobiranja	5
II. a Strategija za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015. - 2019.....	5
II. b Preporuke Vijeća Evrope i Evropske unije Bosni i Hercegovini o lobiranju.....	6
III. Definiiranje pojma i vrste „lobiranja“	6
IV. Države u kojima je lobiranje uređeno zakonom	7
IV. a Austrija	7
IV. b Crna Gora.....	13
IV. c Francuska	18
IV. d Irska.....	21
IV. e Litvanija	23
IV. f Makedonija	28
IV. g Poljska.....	31
IV. h Slovenija.....	35
IV. i Ujedinjeno Kraljevstvo	39
V. Države u kojima je regulirano lobiranje u parlamentu	40
V. a Njemačka	40
V. b Nizozemska	41
VI. Izvori	41

PROPISI O LOBIRANJU U EVROPSKIM DRŽAVAMA

I. Uvod

Ovaj istraživački rad predstavlja pregled propisa koji reguliraju lobiranje u 11 evropskih država. Ukratko, u Evropi osam država ima poseban zakon koji se odnosi na lobiranje (Austrija, Crna Gora, Francuska, Irska, Litvanija, Makedonija, Poljska i Ujedinjeno Kraljevstvo). Njima se može dodati i Slovenija, koja je ovo pitanje uredila u okviru Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije. Najvažnije odredbe zakona navedenih država obuhvaćene su ovim istraživanjem. U dvije države, Njemačkoj i Nizozemskoj, regulirano je lobiranje u parlamentu, ali samo u donjem domu – u Njemačkoj Poslovnikom Bundestaga, a u Nizozemskoj Poslovnikom Predstavničkog doma. Gornji domovi parlamenata tih država nisu uredili kontakte lobista s njihovim članovima ni poslovnikom niti nekim drugim aktom.

Država	Naziv akta koji uređuje lobiranje	Godina usvajanja
Austrija	Zakon o transparentnosti lobiranja i zastupanja interesa	2012.
Crna Gora	Zakon o lobiranju	2012.
Francuska	Zakon Sapin II br. 2016-1691 o transparentnosti, borbi protiv korupcije i modernizaciji ekonomije	2016.
Irska	Zakon o uređenju lobiranja	2015.
Litvanija	Zakon o lobističkim aktivnostima	2001.
Makedonija	Zakon o lobiranju	2008.
Nizozemska	Poslovnik Predstavničkog doma	2012.
Njemačka	Poslovnik Bundestaga	1972.
Poljska	Zakon o lobiranju u zakonodavnom procesu	2005.
Slovenija	Zakon o integritetu i sprječavanju korupcije	2010.
UK	Zakon o transparentnosti lobiranja, nestranačkim kampanjama i sindikatu	2014.

Tabela 1: Uređenje lobiranja u 11 evropskih država

Iz navedenog se može zaključiti da je u posljednjih deset godina intenzivirano donošenje propisa u evropskim državama, jer je u tom periodu doneseno osam od 11 aktuelnih propisa koji se odnose na uređenje lobističkih aktivnosti. Poboljšanje transparentnosti i veće učešće građana u donošenju pravnih propisa je općenito njihov cilj i dio su šire borbe protiv korupcije u smislu njene prevencije. Svemu treba dodati i informaciju da je u Mađarskoj od 2006. do 2011. godine bio na snazi Zakon XLIX o lobističkim aktivnostima.¹ Međutim, donošenjem Zakona CXXXI o učešću javnosti u usvajanju propisa prestao je važiti Zakon o lobističkim aktivnostima. Novim zakonom propisano je brisanje svih podataka iz dotadašnjeg Registra lobista, kojim je upravljalo Ministarstvo pravde. Prema dostupnim informacijama, Zakon o lobističkim aktivnostima bio je neefikasan, a razlozi su bili različiti: tehnički je bilo jednostavno zaobići propis, nije predviđao sankcije i važio je samo za registrirane lobiste. Svako ko je lobirao bez prethodne registracije jednostavno se mogao braniti negiranjem da je

¹ Integralni tekst ukinutog mađarskog Zakona XLIX o lobističkim aktivnostima dostupan je u dokumentu OECD-a *Legislation on Lobbying in Europe* na internetskoj stranici Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD)

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH/RD\(2007\)2&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH/RD(2007)2&docLanguage=En) (datum pristupa 21. juni 2018.)

počinio navedeno krivično djelo i nije bilo odgovarajućih alata da se neregistrirani lobisti primoraju na poštivanje zakona.²

S druge strane, u ostalim državama Evrope ne postoje akti o lobiranju. Slična situacija je i na nivou Evropske unije, jer ne postoje pravno obavezujući akti EU koji se odnose na lobiranje u državama članicama, kao ni u institucijama Evropske unije. Jedino postoji EU Registar transparentnosti, koji je uspostavljen na osnovu Sporazuma između Evropske komisije i Evropskog parlamenta iz 2012. godine (dopunjen 2014. godine). „Registar transparentnosti uspostavljen je kako bi se odgovorilo na ključna pitanja, npr. koji se interesi zastupaju, ko ih zastupa i s koliko sredstava. Sistemom registra transparentnosti zajednički upravljaju Evropski parlament i Evropska komisija.“³ U Registar se upisuju advokatske kancelarije, trgovačka udruženja, *in-house* lobisti, nevladine organizacije, *think tank-ovi*, vjerske organizacije i javni organi. Registar jasno razdvaja oblast privredne i neprivredne aktivnosti. Upis u registar nije obavezujući za sve lobiste koji djeluju u Evropskoj uniji, ali oni koji nisu registrirani ne mogu pristupiti u prostorije Evropskog parlamenta i Evropske komisije.

Osim navedenog Registra, u EU postoji Kodeks ponašanja, koji su usvojili Evropska komisija i Evropski parlament. Njim se utvrđuju pravila za sve one koji se upisuju u registar i uspostavljaju temeljni principi za norme ponašanja u svim odnosima s institucijama EU.⁴

Pitanjem lobiranja bavilo se i Vijeće Evrope, koje je 22. marta 2017. godine usvojilo [Preporuku CM/Rec\(2017\)2 o pravnom uređenju lobističkih aktivnosti u kontekstu donošenja javnih odluka](#),⁵ kao i Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), koja je 2010. usvojila [Preporuku o principima za transparentnost i integritet u lobiranju](#).⁶ Preporuka OECD-a je usmjerena na izgradnju efikasnog i poštenog okvira za otvoreno i pristupačno donošenje i provođenje javnih politika.

Istraživački rad je obiman jer detaljno navodi najvažnije zakonske odredbe koje se odnose na lobističke aktivnosti, u skladu sa zahtjevom naručioca. Napominjemo da se u istraživanju nalazi link za svaki zakon o lobiranju.

² Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, str. 157 - 167. Izvor: internetska stranica OECD-a https://read.oecd-ilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-3_9789264214224-en#page167 (datum pristupa 21. juni 2018.)

³ Registar transparentnosti dostupan je i na hrvatskom jeziku na sljedećoj internetskoj stranici <http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do?locale=hr#hr> (datum pristupa 20. juni 2018.)

⁴ Kodeks ponašanja dostupan je i na hrvatskom jeziku na sljedećoj internetskoj stranici http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/staticPage/displayStaticPage.do?locale=hr&reference=CODE_OF_CONDUCT (datum pristupa 20. juni 2018.)

⁵ Preporuka CM/Rec(2017)2 o pravnom uređenju lobističkih aktivnosti u kontekstu donošenja javnih odluka (*Recommendation CM/Rec(2017)2 of the Committee of Ministers to member States on the legal regulation of lobbying activities in the context of public decision making*), usvojena 22. marta 2017. dostupna je na engleskom jeziku na sljedećim internetskim stranicama Vijeća Evrope https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680700a40 <https://rm.coe.int/legal-regulation-of-lobbying-activities/168073ed69> (datum pristupa 21. juni 2018.)

⁶ OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying dostupni su na engleskom jeziku na sljedećim internetskim stranicama OECD-a <http://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm> <http://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf> (datum pristupa 21. juni 2018.)

II. Bosna i Hercegovina i uređenje lobiranja

Lobiranje trenutno nije regulirano u Bosni i Hercegovini. Međutim, donošenje zakonske regulative u oblasti lobiranja na svim nivoima u državi postavljeno je kao jedan od ciljeva Bosne i Hercegovine u Strategiji za borbu protiv korupcije 2015 - 2019.

II. a Strategija za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015 - 2019

Kad je u pitanju lobiranje, u Strategiji za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015. - 2019.⁷ navedeno je sljedeće: „Vjerojatnost pojave korupcije ili mogućnosti njezine prikrivenosti povećava se ukoliko proces donošenja odluka nije javan. Zbog toga, Strategija teži ka povećanju transparentnosti u procesu donošenja odluka, kroz poboljšanje normativnog okvira i prakse, kao bitnog segmenta prevencije korupcije i preduvjeta sudjelovanja cjelokupnog društva u suzbijanju korupcije. Proces donošenja odluka u BiH još uvijek nije dovoljno javan, a problemi se javljaju prilikom donošenja pravnih propisa (odsustvo javnih rasprava ili nedovoljna uključenost zainteresiranih aktera), skrivenosti utjecanja na donošenje odluka (lobiranje), odsustva analiza i nepotpunih obrazloženja. Pored toga, korupciji pogoduje i, općenito, manjak transparentnosti rada institucija i nedovoljna sloboda pristupa informacijama.“⁸ U Strategiji se precizira da „izgradnja i stalno unaprjeđenje normativnog okvira za borbu protiv korupcije jedna je od najbitnijih mjera koja povezuje i određuje sve druge protukoruptivne aktivnosti. (...) Zato se može reći da borba protiv korupcije, kao sastavni dio uspostave i održavanja vladavine prava, podrazumijeva postojanje jasnih i sveobuhvatnih pravila koja će se koristiti bilo radi suzbijanja, bilo za otkrivanje i procesuiranje počinitelja korupcije. Temeljni zakonski okvir za borbu protiv korupcije u BiH postoji, ali ga je potrebno unaprijediti, u skladu s međunarodnim standardima i unutar zemlje, otklanjanjem normi koje povećavaju rizik od nastanka korupcije i donošenjem pravila koja će te rizike umanjiti. Poboljšanje normativnog okvira temeljem Strategije ide u pravcu preispitivanja odredbi postojećih zakonskih propisa, uvažavajući načela Strategije, analizu primjene, kao i potrebu suglasja sa međunarodnim standardima. Drugi pravac poboljšanja ide ka upotpunjavanju pravnog okvira zakonskim propisima koji još nisu doneseni (npr. Zakon o lobiranju).“⁹

Uspostavljanje i jačanje institucionalnih kapaciteta i unaprjeđenje normativnog okvira za borbu protiv korupcije je postavljeni Strateški cilj 1 Akcionog plana za provedbu Strategije. Jedna od definiranih aktivnosti ovog cilja je „**donošenje zakonske regulative u oblasti lobiranja na svim nivoima u BiH**“. **Prema Akcionom planu vremenski rok za tu aktivnost je četvrta godina po usvajanju Strategije, a institucije mjerodavne za provedbu su zakonodavna i izvršna vlast na odgovarajućim nivoima u Bosni i Hercegovini. Kako je navedeno u istom Akcionom planu, za navedenu aktivnost je potrebno osigurati dopunska sredstva.**“¹⁰

⁷ Strategija za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015. - 2019. i Akcioni plan za provedbu strategije za borbu protiv korupcije 2015. - 2019., str. 14. Izvor: internetska stranica Agencije za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine <http://apik.ba/zakoni-i-drugi-akti/strategije/default.aspx?id=412&langTag=bs-BA> (datum pristupa 8. maj 2018. godine)

⁸ Strategija za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015. - 2019., str. 14

⁹ Strategija za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015. - 2019., str. 26 i 27

¹⁰ Strategija za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine 2015. - 2019., str. 57.

II. b Preporuke Vijeća Evrope i Evropske unije Bosni i Hercegovini o lobiranju

Grupa država Vijeća Evrope u borbi protiv korupcije – GRECO¹¹ je u okviru Četvrtog kruga evaluacije, koji se odnosi na sprječavanje korupcije među članovima parlamenta, sudijama i tužiocima, Bosni i Hercegovini uputila ukupno 15 preporuka. Prva preporuka se, pored ostalog, odnosila na lobiranje u Parlamentu: „Poboljšati transparentnost u parlamentarnom postupku uvođenjem pravila za parlamentarce o odnosima s trećim licima koja žele utjecati na zakonodavni postupak.“¹²

Nakon toga, u Izvještaju o usklađenosti Bosne i Hercegovine iz marta ove godine GRECO napominje da lobiranje još uvijek nije uređeno u Bosni i Hercegovini: „GRECO samo može ponoviti izuzetnu potrebu za uspostavljanje principa, pravila i postupaka koji bi parlamentarcima dali jasne smjernice o tome kako im je dozvoljeno da sarađuju s lobistima i ostalim trećim stranama koje nastoje da utiču na zakonodavni proces.“¹³

Evropska komisija u posljednjem Izvještaju o napretku Bosne i Hercegovine, kao i u nizu prethodnih izvještaja, navodi da u Bosni i Hercegovini ne postoje propisi koji uređuju lobiranje.¹⁴

U pismu Christiana Danielssona, generalnog direktora Direktorata Evropske komisije za susjedstvo i pregovore o proširenju, upućenom Ognjenu Tadiću, predsjedavajućem Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine 24. aprila 2018., konstatirano je sljedeće: „Podnoseći zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji Bosna i Hercegovina se obavezala na poštivanje vladavine prava, koja čini srž procesa pristupanja EU. Borba protiv korupcije, organizovanog kriminala i pranja novca predstavlja pokazni test vjerodostojnosti ove preuzete obaveze“.

III. Definiranje pojma i vrste „lobiranja“

„Pojam lobiranje anglosaksonskog je podrijetla. Potječe iz britanske parlamentarne tradicije, od riječi *lobby*, koja od 17. stoljeća označava predvorje Donjeg doma engleskog parlamenta (*House of Commons*), gdje su se zastupnici nalazili s predstavnicima raznih interesnih skupina, koji su ih nastojali nagovoriti ili odvratiti od donošenja pojedinih odluka.“¹⁵

U literaturi postoje brojne definicije lobiranja. Navodimo samo neke. „Lobiranje se bavi javnim odlukama. Zbog toga, oko mjesta odlučivanja gravitiraju svi koji nastoje utjecati na određene odluke.“¹⁶ „Lobiranje je specijalizirani dio odnosa s javnošću čija je svrha uspostavljanje i

¹¹ V.v. u analizi Istraživačkog sektora Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, br. 278 „GRECO-ove evaluacije Bosne i Hercegovine i provođenje preporuka“, od 20. aprila 2018. godine.

¹² Izvještaj o evaluaciji, Bosna i Hercegovina, od 4. decembra 2015. godine, str. 46. Izor: internetska stranica Vijeća Evrope <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-4> (datum pristupa 8. maj 2018. godine)

¹³ GRECO-ov Izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine, usvojen na sjednici koja se održavala od 19. do 23. marta 2018. godine, str. 3. Izvor: internetska stranica Vijeća Evrope <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of-16808acd50> (datum pristupa 30. maj 2018. godine)

¹⁴ Bosnia and Herzegovina 2018 Report, European Commission, Strasbourg, 17.4.2018. str. 13. Izvor: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf> (datum pristupa 8. maj 2018. godine)

¹⁵ Vidačak, Igor (2007) *Lobiranje, Interesne skupine i kanali utjecaja u Evropskoj uniji*. Planetopija, Zagreb, str.

11

¹⁶ Tomić, Zoran (2008) *Odnosi s javnošću, teorija i praksa*, Synopsis, Zagreb, str. 76

održavanje odnosa s državnom vlasti, poglavito s ciljem utjecaja na donošenje zakona i propisa.“¹⁷

Francuska premijerka Edith Cresson definirala je lobiranje kao „pružanje ili primanje pravih informacija u pravom trenutku kako bi se neka odluka usmjerila u smjeru povoljnom za pojedinu djelatnost.”¹⁸

„Postoje dvije vrste lobiranja: izravno i neizravno. Izravno uključuje poziv na akciju glede određenog zakona ili propisa. Najčešće uključuje plaćene pojedince koji ulaze u izravan formalan komunikacijski proces s ključnim dužnosnicima i zakonodavcima. Ono nije izravno usmjereno na ključne donositelje odluka nego na tzv. obične ljude. Danas možemo prepoznati nekoliko oblika izravnog lobiranja:

1. Osobni razgovori (briefing) s političkim dužnosnicima, njihovim suradnicima i savjetnicima,
2. Planiranje i sastavljanje parlamentarnih instrumenata (izrada prijedloga),
3. Predformuliranje zakonske materije,
4. Izrada pozicijskih stajališta i materijala, koji se koriste kao temelj za donošenje političkih odluka,
5. Izrada političkih govora ili predavanja za političke dužnosnike,
6. Dostavljanje dokumentacije (elaborati, istraživanja mnijenja, pravna stajališta),
7. Sudjelovanje u političkoj agendi (dnevnom redu).

Neizravno lobiranje ne uključuje poziv na akciju i poznato je kao *grassroots* (pučko) lobiranje. Ono najčešće podrazumijeva upotrebljavanje različitih alata odnosa s javnošću s ciljem politiziranja određenog pitanja ili problema te promoviranja određenog programa rada. Važna karakteristika izavnog lobiranja jest posredovanje. Kontakt i komunikacija između neizravnih lobista i donositelja odluka uvijek je posredovana. To se posredovanje očituje na mnoge načine kroz dvostupanjsku komunikaciju (lobist – opća javnost – donositelj odluka) s glavnim ciljem utjecanja prvo na opću javnost, koja će svojim postupcima navesti donositelje odluka da odluče u korist lobista. (...) Alati neizravnog lobiranja su sljedeći: oglašavanje, besplatne telefonske linije, internetske stranice, izravni e-mailovi.”¹⁹

IV. Države u kojima je lobiranje uređeno zakonom

IV. a Austrija

U Austriji postoji Zakon o transparentnosti lobiranja i zastupanja interesa (u daljnjem tekstu: Zakon o lobiranju). Objavljen je u Službenim novinama br. 64/2012, a stupio je na snagu 1. januara 2013. godine. Propisuje principe lobiranja i zastupanja interesa, registar lobista i sankcije. Zakonsko uređenje te oblasti je nastalo kao rezultat negativnog izvještaja GRECO-a o finansiranju političkih stranaka te niza političkih skandala (npr. „otkrivene upitne prakse u Evropskom parlamentu“²⁰) i krivičnih gonjenja povezanih s finansiranjem političkih stranaka.

¹⁷ S. Cutlip, s, Center, A., Broom, G. (2003) *Odnosi s javnošću*, Mate, Zagreb u Tomić, Z. (2008) *Odnosi s javnošću, teorija i praksa*, Synopsis, Zagreb, str. 76

¹⁸ Tomić, Z. (2008) *Odnosi s javnošću, teorija i praksa*, Synopsis, Zagreb, str. 223 - 224

¹⁹ Tomić, Z. (2008) *Odnosi s javnošću, teorija i praksa*, Synopsis, Zagreb, str. 224

²⁰ Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, 2014., str. 99 - 108. Izvor: internetska stranica OECD-a https://read.oecd-ilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-3_9789264214224-en#page101 (datum pristupa 4. juni 2018.)

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj u izvještaju pod nazivom “*Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*” iz 2014. godine, pored ostalih, analizira i procjenjuje austrijski Zakon o lobiranju. Najvažniji dijelovi koji se odnose na Austriju nalaze se u nastavku istraživanja.

Zakon o lobiranju

Ovaj zakon predstavlja opći zakonski okvir koji regulira aktivnosti lobiranja – sadrži dodatne obaveze za lobiste, npr: a) zabranu različitim tijelima koja se bave lobiranjem (...) da poduzimaju lobističke aktivnosti bez prethodne registracije, kao i obavezu čuvanja i ažuriranja određenih podataka, uključujući i ugovore s klijentima (ove informacije nisu dostupne javnosti); b) obavezu da navedu interese koje zastupaju kada ostvare kontakt s (izabranim) zvaničnicima; c) zabranu da vrše neprikladan pritisak na zvaničnike koje lobiraju; d) obavezu za uključene subjekte da donesu kodeks ponašanja.²¹

Članovi parlamenta i druge kategorije osoba kojima se lobisti obrate ili s njima uspostave kontakt ne podliježu nikakvim zahtjevima, npr: registriranje/objavljivanje takvih kontakata kada se dogode, uključujući informacije o interesima koje lobisti zastupaju, provjeravanje da li je lobista registriran i slično. Također, domovi parlamenta u praksi ne vrše nikakav oblik nadzora, posebno da li su entiteti ili osobe koje vrše lobiranje u parlamentu zapravo registrirane ili da li su informacije koje su lobisti naveli ažurirane i pouzdane. (...) ²²

*Ciljevi Zakona o lobiranju*²³

Povećanje otvorenosti i transparentnosti: Ovaj cilj se uglavnom odnosi na više otvorenosti i transparentnosti u nastojanjima lobista da zagovaraju posebne interese utjecajem na zakonodavne i izvršne organe vlasti. U principu, zagovaranje individualnih ili kolektivnih interesa kroz utjecaj na vladine zvaničnike je etički neutralno. Općenito, državni zvaničnici i službenici u izvršnoj vlasti treba da dobiju što sveobuhvatniji pregled posljedica svojih odluka. Međutim, problemi se javljaju ako je utjecaj izvršen na tajni način i ako je nejasno na koje odluke su utjecali koji interesi – drugim riječima, ukoliko preovladava korištenje nečasnih metoda „*wheeling and dealing*“. Međunarodna pravila o lobiranju treba da spriječe takve prakse koje su upitne s pravnog i demokratskog aspekta i koje krše vladavinu prava. Prevencija takvih praksi je još jedan cilj Zakona o lobiranju.

Dobro upravljanje: Svrha transparentnosti je da poboljša kvalitet zakonodavnih i upravnih procesa. Ukoliko se državni zvaničnici i državni službenici mogu osloniti na sveobuhvatne informacije i široke rasprave koje se održavaju prije donošenja odluka, rezultat toga će biti prihvatanje zakona i drugih propisa. (...) Austrijski zakon je u skladu s međunarodnim trendovima. U poređenju s propisima u drugim državama, on drži srednji pravac: propisuje obaveze registracije i određena pravila ponašanja, ali i umjerene sankcije.

²¹ GRECO-ov Četvrti krug evaluacije, Izvještaj o evaluaciji Austrije, 2016. godina, str. 18
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806f2b42>(datum pristupa 7. juni 2018.)

²² Isto.

²³ Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, str. 100 i 101

Regulacija i legitimizacija: Zakon ide ka povećanju povjerenja u proces političkog i upravnog donošenja odluka reguliranjem lobističkih aktivnosti. (...)

Korupcija: Zakon o lobiranju ne može se boriti protiv korupcije. To je pitanje krivičnog zakona, gdje su kazne za zloupotrebu položaja i davanje ili primanje mita nedavno povećane. Obaveze kodeksa ponašanja i registracije nisu usmjerene na preveniranje zloupotrebe, koja je regulirana krivičnim zakonom. Kodeks ponašanja i obaveze registracije važni su u ranoj fazi, gdje se pojavljuje općenito pitanje kako se interesi pojedinaca i cijele grupe mogu artikulirati vlastima i koje formalnosti se trebaju poštivati. Očigledno je da takva pravila također služe da preveniraju krivična djela korupcije, ali to nije njihov primarni cilj.

Sadržaj Zakona o lobiranju²⁴

Zakon ima tri stuba. Prvo, propisuje pravila koja se moraju poštovati prilikom zastupanja i nametanja individualnih i kolektivnih interesa. Ta pravila postavljaju minimum standarda u odnosima s vlastima. Drugo, zakon obavezuje određene kompanije i institucije da se registriraju u Registru lobista i zastupnika interesa. Elektronskim registrom upravlja Ministarstvo pravde, a veći dio registra dostupan je javnosti *online* i besplatno. Treće, kada su prekršene obaveze kodeksa i registracije, izriču se odgovarajuće sankcije: npr. upravne sankcije, brisanje iz Registra i ugovorne posljedice u slučaju neispunjenja.

Zakon pokriva sve aktivnosti kojima se direktno utiče na austrijski parlament ili vladu kroz strukturirani, organizirani kontakt i bez obzira da li je proces donošenja odluke u toku ili je još uvijek inicijativa. Međutim, zakon pokriva samo interpersonalni kontakt s državnim službenicima ili zvaničnicima. Ukoliko zakonodavci ili javni zvaničnici nisu kontaktirani direktno, već je pritisak napravljen na njih putem medija, zakon se ne primjenjuje. (...) Susreti sa zvaničnicima na javnim događajima, društvenim ili privatnim, (...) nisu obuhvaćeni zakonom, kao ni spontane reakcije na specifične izjave političara ili javnih zvaničnika na javnim sastancima ili na internetu. (...)

Zakon pokriva aktivnosti poduzete s ciljem utjecaja na javne vlasti (savezne, pokrajinske i lokalne, kao i na udruženja lokalnih zajednica). Te aktivnosti su uglavnom kontakti sa zakonodavcima, njihovim osobljem ili klubovima poslanika s jedne strane, i intervencije usmjerene na utjecaj na ministre, pokrajinske guvernera i zakonodavce, članove kabineta ili druge vladine zaposlenike, s druge strane. (...)

Pokušaj da se približi nekom austrijskom državnom službeniku tako da on ili ona utiče na odluku u Vijeću Evrope ili Evropskom vijeću je u granicama Zakona o lobiranju. Međutim, na slične pokušaje lobiranja austrijskih članova Evropskog parlamenta ili austrijskih članova Evropske komisije primjenjuju se evropska pravila o lobiranju. U diplomatskoj i konzularnoj oblasti uobičajeno je i legitimno za države da nameću i artikuliraju svoje interese i interese njihovih građana. Ove aktivnosti su izričito izuzete iz Zakona o lobiranju. Znači, ukoliko se diplomata ili druga osoba akreditirana u Austriji zalaže za interese svoje države, pravila ponašanja i zahtjevi za registraciju se ne primjenjuju na njih.

²⁴ Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, str. 101 i 102

*Tijela na koja se Zakon o lobiranju primjenjuje*²⁵

Zakon o lobiranju se primjenjuje na specijalizirane lobističke kompanije, kompanije koje zapošljavaju lobiste, nezavisna tijela, kao i na udruženja pripadnika interesne grupe. (...)

Specijalizirane lobističke kompanije - Zakon ih definira kao kompanije čiji je poslovni cilj uspostavljanje lobističkih kontakata za klijenta (npr. utjecaj na vladine zvaničnike na direktan, strukturiran i organiziran način), što naplaćuju od klijenta. Nije važno da li je lobiranje jedini posao kojim se ta kompanija bavi ili ne. Također je nevažno koja je vrsta kompanije, da li je lobiranje njen zvaničan posao, kojeg je zakonskog oblika (da li je korporacija ili samostalni poduzetnik) i da li ima dugoročne ciljeve svog djelovanja. Zakon posmatra zaposlenike specijalizirane lobističke kompanije kao lobiste. Sve obaveze i sankcije Zakona o lobiranju primjenjuju se na lobističke kompanije i lobiste. Oni u potpunosti moraju poštovati zakonska pravila ponašanja i zahtjeve sveobuhvatne registracije. Ukoliko se ne pridržavaju zakona, mogu se suočiti sa ozbiljnim sankcijama, mogu biti izbrisani iz Registra, njihovi ugovori mogu biti učinjeni ništavnim i mogu izgubiti pravo na novčanu naknadu (*za izvršeno lobiranje*). Pod određenim uvjetima, mogu dobiti čak i upravne sankcije.

Kompanije sa zaposlenicima lobistima - Zakon se primjenjuje i na kompanije koje ne angažiraju specijalizirane lobističke firme da zastupaju njihove interese kod državnih zvaničnika, već izaberu da taj zadatak povjere svojim zaposlenicima ili organima (npr. nadzornim ili izvršnim odborima). Zakon o lobiranju se odnosi prema takvim zaposlenicima i organima kao „lobistima kompanije“ ili „*in-house lobbyists*“. Ovi pojmovi obuhvataju sve zaposlenike i organe koji lobiraju u ime svoje kompanije ili neke povezane kompanije. Zakon postavlja donju vremensku granicu na osnovu koje lobisti kompanije moraju poštovati zakonske propise. Granica je 5% ukupnih godišnjih radnih sati zaposlenika posvećenih (čistim) aktivnostima lobiranja. Ukoliko lobiranje obuhvata manje od 5% ukupnog radnog vremena zaposlenika, on ili ona se ne smatraju lobistima kompanije. Ukoliko zaposlenik posvećuje više od 5% radnog vremena lobiranju, mora poštovati zakonska pravila o ponašanju. Organi kompanije su također predmet regulacije Zakona o lobiranju ukoliko nastoje da utiču na donošenje zakonskih ili upravnih odluka direktno i na strukturiran, organiziran način i ukoliko prelaze navedenu radnu vremensku granicu. Zaposlenici kompanije koji obavljaju zakonske profesionalne dužnosti ne smatraju se lobistima kompanije (npr. eksperti koje imenuje sud, prevodioci ili zaposlenici ureda koji podržavaju sud). Kompanije i zaposlenici lobisti moraju poštovati opsežnija pravila ponašanja nego drugi i podliježu sankcijama prema Zakonu o lobiranju ukoliko krše obaveze. U takvim slučajevima mogu se suočiti s upravnim sankcijama, biti izbrisani iz Registra lobista i određeni ugovori mogu im postati ništavni prema građanskom pravu.

Samostalna tijela sa zastupnicima interesa - Zakon definira samostalna tijela kao subjekte osnovane propisom ili odlukom, koji štite profesionalne ili druge interese u ime svojih članova. To su uglavnom komore privrede i industrije (što obuhvata i regionalne komore), profesionalna tijela i trgovačka udruženja. One zastupaju samo kolektivne interese svojih članova, ali ne i individualne interese. Pojam „zastupnik interesa“ označava njihove zaposlenike i organe koji potroše više od pola ukupnog godišnjeg radnog vremena na lobiranje. Procjene da li su zaposlenici ili organi pretežno aktivni kao zastupnici interesa (npr. troše više od polovine radnog vremena u tom kapacitetu) ne uključuju aktivnosti koje su izuzete zakonom. Na njih se

²⁵ Isto, str. 103 -105

Zakon o lobiranju primjenjuje ograničeno. Najvažnije je da zastupnicima interesa ne može biti izrečena kazna.

Udruženja pripadnika interesne grupe - Kao i samostalna tijela, udruženja pripadnika interesne grupe zastupaju kolektivne interese u ime svojih članova. Za razliku od samostalnih tijela, nisu osnovani zakonom. Umjesto toga oni su privatna udruženja ili djeluju na osnovu privatnog prava. Predstavnici udruženja pripadnika interesne grupe (organi i zaposleni) su zastupnici interesa.

Institucije na koje se Zakon o lobiranju ne primjenjuje²⁶

Neke organizacije i institucije su potpuno izuzete od odredbi Zakona o lobiranju: političke stranke i njihovi dijelovi (konfederacije, odjeli, pokrajinske organizacije itd.), ali ne i vodeće organizacije i kompanije čiji je vlasnik stranka. Pored toga, izuzete su i zakonom priznate crkve i vjerska udruženja, zajedno s općinskim udruženjima i udruženjima lokalnih vlasti koja zastupaju interese lokalnih vlasti u odnosima sa saveznim i pokrajinskim vladama, kao i institucije socijalne sigurnosti (penziono, zdravstveno i institucije osiguranja od nesreća) ili njihova glavna profesionalna udruženja koja djeluju na osnovu zakonskih odredbi.

Jedan posebno važan potpuni izuzetak odnosi se na udruženja pripadnika interesne grupe. (...) Ukoliko udruženja pripadnika interesne grupe nemaju zaposlene osobe u oblasti zastupanja interesa ili ukoliko njihovi zaposleni pretežno ne rade kao zastupnici interesa, oni su potpuno izuzeti od primjene Zakona o lobiranju. Originalna namjena propisa je bila da izuzme mala udruženja.

Socijalni partneri i institucije nadležne za kolektivno pregovaranje - Jedine obaveze koje se primjenjuju na „socijalne partnere i institucije nadležne za kolektivno pregovaranje“ prema Zakonu o lobiranju su one koje se odnose na registraciju. Na njih se ne odnose odredbe ponašanja propisane zakonom i nisu podložne sankcijama (npr. upravne sankcije, brisanje iz registra, ništavnost ugovora prema građanskom pravu). Socijalni partneri su Privredna komora, Komora rada²⁷, Poljoprivredna komora (uključujući i njenu Konfederaciju predsjednika), kao i Austrijski savez sindikata. Djelimična izuzeća se odnose i na njihove dijelove, kao pokrajinske komore, političke odjele, profesionalna udruženja i institucije i individualne sindikate.

Druga samostalna tijela i udruženja pripadnika interesne grupe: Osim gore navedenih, postoje i druga samostalna tijela i udruženja pripadnika interesne grupe koja moraju samo da poštuju obaveze registracije i samo specifična pravila ponašanja koja ih primovaraju da poštuju principe lobiranja i zastupanja interesa. Inače, odredbe Zakona o lobiranju se ne primjenjuju na njih. Važno je da ne podliježu sankcijama predviđenim zakonom. Prema tome, upravne sankcije ne mogu biti izrečene njihovim zaposlenicima i organima, niti mogu biti brisani iz Registra lobista i zastupnika interesa.

²⁶ Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, str. 105

²⁷ Predstavlja interese 3,4 miliona radnika i potrošača u Austriji. Članstvo svih austrijskih radnika je obavezno. Ovu organizaciju ne treba poistovjećivati s austrijskim sindikatima u kojima je članstvo dobrovoljno. Izvor: internetska stranica Komore rada https://www.arbeiterkammer.at/The_Chamber_of_Labour.html (datum pristupa 5. juni 2018.)

Principi lobiranja, prethodna registracija i Kodeks ponašanja²⁸

Zakon detaljno navodi specifični minimum standarda za sve osobe, kompanije i institucije (osim socijalnih partnera i institucija nadležnih za kolektivno pregovaranje) koji su aktivni u oblasti lobiranja i zastupanja interesa, npr. kada obavljaju bilo kakvu aktivnost lobiranja i kada prvi put kontaktiraju državnog zvaničnika moraju navesti svoje zadatke, kao i identitet i specifične interese svog poslodavca, informacije predstaviti istinito i biti svjesni organičenja i nespojivosti koje ima njihov sagovornik. Suzdržat će se od dobijanja informacija na sumnjiv način, kao i vršenja nepoštenog i neprikladnog pritiska na sagovornika. Međutim, to ih neće ometati u naglašavanju vrijednosti njihovog rada kroz npr. naglašavanje odbacivanja određenih odluka o poslovima i tržištu rada ili organiziranje demonstracija.

Prethodna registracija - To je specifično ograničenje za lobističke kompanije i kompanije sa zaposlenicima lobistima i zaposlenicima i organima koji djeluju u njihovo ime. Oni mogu provoditi lobističke aktivnosti nakon upisa u Registar lobista i zastupnika interesa. Ukoliko se ne registrišu, mogu im biti izrečene sankcije predviđene Zakonom o lobiranju.

Posebne obaveze koje moraju poštovati lobističke kompanije - Lobističke kompanije su predmet dodatnih obaveza prema ugovornim partnerima i klijentima. Klijentima moraju dati pismene ili usmene procjene naknade koju će trebati platiti za usluge i informirati ih, bez odlaganja, ukoliko procijene da će naknada vjerovatno biti veća. Također moraju upoznati klijente s obavezama registracije prilikom izvršenja ugovora. Ne smiju tvrditi klijentima da imaju kontakte i odnose s državnim zvaničnicima koje zapravo nemaju.

Kodeks ponašanja - Lobističke kompanije i kompanije sa zaposlenicima lobistima moraju temeljiti svoje aktivnosti na kodeksu ponašanja, koji moraju postaviti na svojoj web stranici. Zakon o lobiranju ne propisuje zahtjeve u pogledu sadržaja kodeksa, ali kompanije sebi ne mogu propisati samo da će jednostavno poštovati zakonske odredbe. Kompanije moraju donijeti svoje kodekse ponašanja prema svojim potrebama.

Državne pozicije nespojive s lobiranjem - Zakon također detaljno navodi koje državne pozicije su nespojive s lobiranjem. Zakonodavci, gradonačelnici, ministri, pokrajinski guverneri, pokrajinski vijećnici i državni službenici ne mogu u isto vrijeme obavljati funkciju i djelovati kao plaćeni lobisti u oblastima u kojima su nadležni. Međutim, oni mogu djelovati kao plaćeni lobisti u oblastima u kojima nisu nadležni kao državni zvaničnici i ukoliko im to dopuštaju zakonske obaveze.

Registar lobista i zastupnika interesa

Drugi stub Zakona o lobiranju je obaveza registriranja lobista i zastupnika u bazi podataka koju održava Ministarstvo pravde – Registru lobista i zastupnika interesa. Većina podataka koje sadrži su javno dostupni i može im se pristupiti putem interneta. Zahtjevi registracije zavise od toga o kojem je akteru koji lobira ili zastupa interese riječ. Lobističke kompanije imaju najsveobuhvatnije obaveze, a nešto manje obaveze imaju kompanije sa zaposlenicima lobistima. Obje vrste organizacija moraju Ministarstvu pravde dostaviti zahtijevane podatke prije nego što poduzmu bilo kakve lobističke aktivnosti. Nešto su drugačije obaveze koje se

²⁸ Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, str. 106-108

odnose na samostalna tijela i privatna udruženja pripadnika interesne grupe. Ukoliko dođe do bilo kakvih promjena podataka, moraju biti dostavljeni u Registar u roku od tri sedmice.

Lobističke kompanije moraju dostaviti podatke u Registar prije početka lobiranja. Registracija se odnosi na to kada kompanija želi da lobira, a ne kada je osnovana. Osim osnovnih podataka, lobističke kompanije su također obavezne da registriraju podatke o lobističkim ugovorima, što uključuje ime klijenta s ključnim podacima i oblasti o kojoj su se dogovorili u ugovoru.

Naknade - Naknada se naplaćuje za upis u Registar, ali ne i za ažuriranje podataka nakon toga. Naknada za upis je 630 EUR za lobističke kompanije, 210 EUR za kompanije sa zaposlenicima lobistima i 105 EUR za samostalna tijela i udruženja pripadnika interesne grupe.

*Sankcije*²⁹ - Sankcije su treći stub Zakona o lobiranju. Predviđene su kako bi se osiguralo poštivanje kodeksa ponašanja i obaveza registracije. Uključuju plaćanje upravne sankcije. Npr. kada se pravno društvo/kompanija ne registrira, a obavlja aktivnosti lobiranja bez registracije, može mu se izreći kazna do 20.000 eura. Ukoliko se prekršaj ponovi, kazna može biti povećana do 60.000 eura. U slučaju da lobisti ili lobističke firme ponavljaju i ozbiljno krše kodeks ponašanja i (ili) obaveze registracije, Savezno ministarstvo pravde može ih izbrisati iz registra, ali uvijek u skladu s principom proporcionalnosti. Suspenzija može trajati do tri godine. Ukoliko lobista ili lobistička firma nastavi da radi uprkos tome što je izbrisana iz Registra lobista, može im se izreći kazna do 20.000 EUR. Na kraju, kršenje kodeksa ponašanja može dovesti do toga da određeni ugovori postanu ništavni, odnosno da ugovori o novčanoj naknadi budu poništeni.

Preporuka GRECO-a Austriji o lobiranju

GRECO je u Izvještaju o evaluaciji Austrije iz oktobra 2016. godine, pored ostalih preporuka, izdao sljedeću preporuku koja se odnosi na lobiranje: „GRECO preporučuje da se zakonski okvir koji se primjenjuje na lobiranje preispita s ciljem da se: i) poboljša transparentnost tih aktivnosti (također i za javnost) i dosljednost zahtjeva, uz ostalo i zakonsku zabranu za parlamentarce da djeluju kao lobisti, i da se osigura odgovarajući nadzor nad tim deklarativnim zahtjevima i ograničenjima, ii) da se osiguraju pravila o tome kako članovi Parlamenta kontaktiraju s lobistima i drugim osobama koje nastoje utjecati na parlamentarni rad.“³⁰

IV. b Crna Gora

U Crnoj Gori je na snazi Zakon o lobiranju³¹ donesen u decembru 2014. godine, a prije toga je bio na snazi istoimeni zakon iz 2012. To je jedan od antikorupcijskih zakona, čije donošenje je predviđeno Akcionim planom za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala i Akcionim planom za pregovaračko poglavlje 23. s ciljem usklađivanja crnogorskih propisa s pravnom stečevinom Evropske unije. Međutim, tek krajem

²⁹ Izvještaj OECD-a *Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, str. 108

³⁰ GRECO-ov Četvrti krug evaluacije, Izvještaj o evaluaciji Austrije, oktobar 2016. godine, str. 18 i 19. Izvor: internetska stranica Vijeća Evrope

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806f2b42> (datum pristupa 7. juni 2018.)

³¹ Integralni tekst Zakona o lobiranju Crne gore dostupan je na internetskoj stranici Agencije za borbu protiv korupcije Crne Gore http://www.antikorupcija.me/media/documents/zakon_o_lobiranju.pdf (datum pristupa 6. juni 2018.)

2017. godine u Crnoj Gori je registriran prvi lobista, koji je prije toga „*položio ispit za obavljanje djelatnosti lobiranja kod Agencije za sprječavanje korupcije i dobio odobrenje za obavljanje te djelatnosti. Odobrenje za obavljanje djelatnosti lobiranja izdaje se s rokom važenja od tri godine i može se na zahtjev lobiste produžavati pod istim uslovima.*“³² Prema Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori iz 2018. godine, navedeni podatak o broju registriranih lobista „sugerira da se aktivnosti lobiranja provode van zakonskog okvira“.³³

Zakon o lobiranju

Zakon o lobiranju Crne Gore „fokusan je na ispunjavanje međunarodnih standarda u pogledu preciznijeg definiranja sukoba interesa u postupku lobiranja te obveze lobiranih osoba da prijave svaki od lobističkih kontakata. Njime se, između ostalog, postavljaju limiti, pravila i sankcije za nepoštivanje pravila lobiranja“.³⁴

Definicije važnih pojmova

Definicija lobiranja prema Zakonu o lobiranju: „Lobiranje“ je djelatnost kojom se vrši uticaj na organe zakonodavne i izvršne vlasti na državnom, odnosno lokalnom nivou, organe državne uprave, nezavisna tijela, regulatorna tijela, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, odnosno djelatnosti od javnog interesa ili su u većinskom državnom vlasništvu u postupku donošenja propisa i drugih opštih akata, iz nadležnosti tih organa vlasti, radi ostvarivanja interesa naručioca lobiranja, u skladu sa zakonom.³⁵

Lobista i pravno lice koje obavlja djelatnost lobiranja - Djelatnost lobiranja može da obavlja fizičko lice koje ima odobrenje za obavljanje djelatnosti lobiranja izdato u skladu sa Zakonom (lobista) i privredno društvo, odnosno nevladina organizacija koji ispunjavaju uslove propisane Zakonom (pravno lice koje obavlja djelatnost lobiranja).³⁶

Naručilac lobiranja - Naručilac lobiranja je fizičko ili pravno lice u čijem interesu se vrši lobiranje.³⁷

Aktivnosti koje se ne smatraju lobiranjem - Lobiranjem se ne smatraju:

- 1) informacije, stavovi i mišljenja o zakonima, drugim propisima i opštim aktima, predlozima ili nacrtima zakona, drugih propisa i opštih akata objavljenim u medijima;
- 2) aktivnosti lica koja kao stručnjaci ili specijalisti javno saopštavaju svoje stavove, odnosno dostavljaju predloge i stručna mišljenja organima vlasti radi iniciranja, pripreme, razmatranja, usvajanja i davanja obrazloženja predloženih rješenja zakona, drugih propisa i opštih akata ili učestvuju po pozivu organa vlasti sa ili bez naknade, u pripremi, razmatranju ili davanju stručnih mišljenja o predloženim rješenjima zakona, drugih propisa i opštih akata;

³² Tekst pod nazivom „Zakon o lobiranju: Crna Gora dobila prvog registrovanog lobistu“ od 9. novembra 2017. Izvor: internetska stranica Paragraf Lex MNE <http://www.paragraf.me/dnevne-vijesti/09112017/09112017-vijest4.html> (datum pristupa 7. juni 2018.)

³³ Izvještaj Evropske komisije *Montenegro 2018 Report*, str. 21. Izvor: internetska stranica Evropske komisije <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-montenegro-report.pdf> (datum pristupa 7. juni 2018.)

³⁴ „Analiza za uređenje zakonskog okvira lobiranja“, decembar 2016. Izvor: internetska stranica Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, <https://pravosudje.gov.hr/> (datum pristupa 6. juni 2018.)

³⁵ Član 2. Zakona o lobiranju Crne Gore

³⁶ Član 3. Zakona o lobiranju Crne Gore

³⁷ Član 4. Zakona o lobiranju Crne Gore

- 3) građanske inicijative upućene organima vlasti na predložena rješenja zakona, drugih propisa i opštih akata;
- 4) aktivnosti javnih funkcionera ili državnih službenika i namještenika radi iniciranja, pripreme, razmatranja, usvajanja i davanja obrazloženja predloženih rješenja zakona, drugih propisa i opštih akata, ako se te aktivnosti obavljaju u skladu sa njihovim ovlaštenjima.³⁸

Lobirano lice - Lobirano lice je izabrano, imenovano i postavljeno lice u organu vlasti, lice na čiji izbor, imenovanje ili postavljenje organ vlasti daje saglasnost i drugo lice u organu vlasti koje učestvuje u postupku pripreme i donošenja propisa, odnosno drugog opšteg akta ili može uticati na sadržaj propisa, odnosno drugog opšteg akta.³⁹

Kroz osnovna načela djelovanja, zakon prije svega promoviše načelo javnosti i zaštite javnog interesa, princip integriteta i sukob interesa.⁴⁰

Registar lobista

Zakonom je određeno da registar lobista vodi Agencija za sprječavanje korupcije, evidentira sve promjene vezane za status lobista odnosno pravnih lica koja obavljaju djelatnost lobiranja, izdaje odobrenje za obavljanje djelatnosti lobiranja, donosi rješenje o upisu pravnog lica u registar lobista, rješenja o brisanju iz registra itd. Registar lobista je javan, objavljuje se na internet stranici Agencije i sadrži podatke o lobistima, pravnim licima koja obavljaju djelatnost lobiranja i naručiocima lobiranja. Na ovaj način obezbjeđuje se puna transparentnost, kako bi javnost bila u potpunosti upoznata sa lobističkim aktivnostima ali i da bi se potencijalnim naručiocima lobiranja pružile potrebne informacije u izboru lobiste kao ugovorne strane.⁴¹

Zakon propisuje upis u registar (član 21.), kao i brisanje iz registra (član 22.).

Jedan od obaveznih uslova za obavljanje poslova lobiranja od strane fizičkog lica je posjedovanje sertifikata za obavljanje poslova lobiranja, koji izdaje Agencija za sprječavanje korupcije.

Uslovi za obavljanje djelatnosti lobiranja: Odobrenje za obavljanje djelatnosti lobiranja izdaje se fizičkom licu:

1. koje ima visoko obrazovanje, sedmi nivo okvira kvalifikacija, podnivo jedan (VIII);
2. protiv koga se ne vodi krivični postupak za krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti ili nije osuđivano za krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti;
3. kome nije izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti u oblasti za koju lobira;
4. koje ima sertifikat o položenom ispitu za obavljanje poslova lobiranja;
5. koje dostavi potpisanu izjavu o nepostojanju ograničenja iz člana 14 st. 1 i 2 ovog zakona.

Privredno društvo, odnosno nevladina organizacija može da obavlja djelatnost lobiranja ako je upisano u registar lobista u skladu sa ovim zakonom i ako:

1. je upisano u Centralni registar privrednih subjekata;
2. ima zaposlenog najmanje jednog lobistu;

³⁸ Član 5. Zakona o lobiranju Crne Gore

³⁹ Član 6. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴⁰ Tekst pod nazivom „O lobiranju“. Izvor: internetska stranica Agencije za borbu protiv korupcije Crne Gore <http://www.antikorupcija.me/me/lobiranje/lobiranju/> (datum pristupa 6. juni 2018.)

⁴¹ Isto.

3. se protiv odgovornog lica u privrednom društvu, odnosno nevladinoj organizaciji ne vodi krivični postupak ili to lice nije osuđivano za krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti;
4. odgovorno lice u privrednom društvu, odnosno nevladinoj organizaciji dostavi potpisanu izjavu o nepostojanju ograničenja iz člana 14 st. 1 i 2 ovog zakona.⁴²

Ugovor o lobiranju - Zakonom se uređuje i postupak lobiranja, od zaključivanja ugovora o lobiranju i preciziranja što ugovor mora da sadrži pa do navođenja slučajeva kada lobista ili pravno lice koje obavlja djelatnost lobiranja moraju prekinuti postupak lobiranja.

Obaveze lobiranog lica i relevantnog organa vlasti - Za razliku od austrijskog propisa, prema kojem lobirani državni zvaničnici i ostali državni službenici nemaju nikave obaveze prema Zakonu o lobiranju, crnogorski Zakon o lobiranju propisuje obavezu lobiranog lica da podnese službenu zabilješku o lobističkom kontaktu Agenciji za sprječavanje korupcije u roku od pet dana od dana kad je ostvarilo kontakt sa lobistom i da vodi evidenciju o lobističkim kontaktima, koja se objavljuje na internetskoj stranici organa vlasti u kojem je to lice izabrano, postavljeno, imenovano ili zaposleno.⁴³ Zakon određuje i dužnost lobiranog lica da odbije komunikaciju s lobistom pod određenim uvjetima, odnosno lobirano lice dužno je da odbije dalju komunikaciju sa lobistom, ako procijeni da je predmet lobiranja suprotan javnom interesu ili ustavnim načelima te ako procijeni da je predmet lobiranja neprimjeren ili neizvodljiv sa aspekta finansijskih efekata i drugih okolnosti.⁴⁴

Obaveze lobiste - Lobista, odnosno pravno lice koje obavlja djelatnost lobiranja dužni su da Agenciji dostave pisani izvještaj o radu, najkasnije do 31. januara tekuće za prethodnu godinu, koji sad obuhvata detaljne podatke o lobističkim aktivnostima, npr. broj i datum odobrenja za obavljanje djelatnosti lobiranja, odnosno broj i datum upisa u registar lobista; podatke o naručiocu lobiranja u izvještajnom periodu i o lobiranim licima i organima vlasti kod kojih je vršeno lobiranje; oblast i predmet lobiranja te visinu novčanih naknada za izvršena lobiranja.⁴⁵

Kaznene odredbe - Zakon o lobiranju propisuje novčanu kaznu u iznosu od 500 eura do 20.000 eura za prekršaj koji poćini pravno lice, ako obavlja djelatnost lobiranja, a ne ispunjava uslove za obavljanje djelatnosti lobiranja i otpoćne postupak lobiranja prije zaključivanja ugovora o lobiranju sa narućiocem lobiranja. Za navedeni prekršaj predvićena je i novćana kazna za odgovorno lice u pravnom licu i fizićko lice u iznosu od 90 eura do 2.000 eura, kao i za preduzetnika u iznosu od 150 eura do 6.000 eura.⁴⁶

Novćanom kaznom u iznosu od 500 eura do 20.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

- pisanim putem ne obavijesti Agenciju o promjeni podataka iz člana 23 st. 1 i 2 ovog zakona, najkasnije u roku od tri dana od dana nastanka promjene;
- u slućaju brisanja lobiste iz registra lobista ne vrati legitimaciju Agenciji u roku od tri dana od dana brisanja;
- ne dostavi podatke o narućiocu lobiranja, oblasti i predmetu lobiranja Agenciji u roku od osam dana od dana zakljućenja ugovora o lobiranju;

⁴² Član 15. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴³ Član 34. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴⁴ Član 35. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴⁵ Članovi 40. i 41. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴⁶ Član 43. Zakona o lobiranju Crne Gore

- prikuplja podatke i informacije suprotno članu 31 st. 2 i 3 ovog zakona ili tako prikupljenje podatke koristi za lobiranje;
- nudi poklon, odnosno stvar, pravo, uslugu ili drugu korist lobiranom licu, ili drugom službeniku ili funkcioneru u organu vlasti;
- ne objavljuje podatke o lobističkim kontaktima na svojoj internet stranici;
- djelatnost lobiranja sprovodi lice koje je brisano iz registra lobista;
- se djelatnost lobiranja sprovodi radi donošenja propisa ili drugog opšteg akta koji je suprotan javnom interesu ;
- se djelatnost lobiranja obavlja u ime nepostojećeg naručioca djelatnosti lobiranja;
- djelatnost lobiranja obavlja lice iz člana 14 stav 1 ovog zakona (*javni funkcioner i sa njim povezano lice*);
- ne dostavi pisani izvještaj o radu Agenciji, najkasnije do 31. januara tekuće za prethodnu godinu;
- u roku od 15 dana od dana brisanja iz registra lobista, Agenciji ne dostavi izvještaj o radu za period od podnošenja posljednjeg izvještaja do brisanja iz registra.

Za prekršaj iz prethodnog stava ovog člana, kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu i fizičko lice novčanom kaznom u iznosu od 300 eura do 2.000 eura, te preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 150 eura do 6.000 eura.

Za prekršaj iz stava 1 tačka 6 ovog člana (*neobjavljivanje podatka o lobističkim kontaktima na svojoj internet stranici*), kazniće se i odgovorno lice u državnom organu, organu uprave, organu lokalne samouprave, organu lokalne uprave novčanom kaznom u iznosu od 300 eura do 2.000 eura.⁴⁷

Zakonom je propisana i novčana kazna za lobirano lice. Novčanom kaznom u iznosu od 150 eura do 2.000 eura kazniće se lobirano lice ako:

- ne dostavi Agenciji kopiju službene zabilješke iz člana 34. stav 1. ovog zakona, u roku od pet dana od dana kad je ostvarilo kontakt sa lobistom;
- ne vodi evidenciju o lobističkim kontaktima;
- prihvati lobiranje iz člana 38. ovog zakona (*nedozvoljeno lobiranje*);
- ne obavijesti Agenciju o nedozvoljenom lobiranju i ne dostavi podatke o fizičkom i pravnom licu koje se bavi nedozvoljenim lobiranjem, odnosno lobisti i pravnom licu koje obavlja djelatnost lobiranja suprotno ovom zakonu.⁴⁸

Nadzor - Nadzor nad sprovođenjem Zakona o lobiranju vrši Agencija za sprječavanje korupcije.⁴⁹

Podzakonski akti o lobiranju

Podzakonski akti kojima se bliže uređuje oblast lobiranja su sljedeći:

- Pravilnik o obrascu i načinu vođenja registra lobista,
- Pravilnik o obrascu i sadržaju legitimacije lobiste,
- Pravilnik o obrascu i sadržaju izvještaja o radu lobista i pravnih lica registrovanih za obavljanje djelatnosti lobiranja,
- Pravilnik o obrascu i sadržaju zahtjeva za izdavanje odobrenja za obavljanje djelatnosti lobiranja,

⁴⁷ Član 44. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴⁸ Član 45. Zakona o lobiranju Crne Gore

⁴⁹ Član 42. Zakona o lobiranju Crne Gore

- Pravilnik o programu i načinu polaganja ispita za obavljanje poslova lobiranja.⁵⁰

IV. c Francuska

U prethodne dvije godine u Francuskoj⁵¹ su donijeti novi propisi kojima se regulira oblast lobiranja. Ti propisi uvode značajne promjene u pravilima lobiranja, što će utjecati na pojedince i na subjekte koji sebe ne smatraju primarno lobistima. Lobisti moraju poštivati posebno restriktivne deklarativne i etičke zahtjeve, a za nepoštivanje su predviđene kazne, odnosno krivične sankcije. Značajan broj pojedinaca i subjekata mogu se kvalificirati kao lobisti, jer je nova zakonska definicija lobističkih aktivnosti prilično široka.

Uredba br. 2017-867 usvojena je 9. maja 2017. godine i njom se dopunjuje Zakon Sapin II br. 2016-1691 o transparentnosti, borbi protiv korupcije i modernizaciji ekonomije (u daljnjem tekstu: Zakon). Zakon je dio nastojanja francuske Vlade da poboljša transparentnost. To najprije pogađa političare, a sada se primjenjuje i na lobiste. Zakon odražava i šire aktivnosti Evropske unije usmjerene ka reguliranju lobiranja u Evropskoj uniji. U stvari, iako državama članicama nedostaje zajednički evropski okvir (...), Evropska komisija je nedavno predložila novu verziju Transparentnog registra za lobiranje institucija Evropske unije, čiji je cilj uvođenje zakonom obavezujuće registracije svih kontakata s evropskim institucijama.

Zakon Sapin II o transparentnosti, borbi protiv korupcije i modernizaciji ekonomije

Lobisti - Lobisti mogu biti: pravna lica prema privatnom pravu; javne institucije i grupe koje se bave komercijalnim i industrijskim aktivnostima; privredne komore, komore industrije i trgovačke komore, čiji direktor, zaposlenik ili član ima glavnu ili redovnu aktivnost utjecanja na javno donošenje odluka, naročito na sadržaj zakonodavnog ili regulatornog akta, interakcijom sa najmanje jednim od sljedećih lica:

- Vladinim zvaničnikom ili članom Kabineta;
- članom Parlamenta (zastupnikom, senatorom), saradnikom predsjednika Nacionalne skupštine, predsjednika Senata, člana Nacionalne skupštine, člana Senata ili kluba poslanika, kao i službenicima domova;
- saradnikom predsjednika Francuske;
- izvršnim direktorom, generalnim sekretarom ili njihovim ličnim asistentom, članom odbora ili komisije nekog nezavisnog ili javnog organa koji ima nadležnost sankcioniranja;
- svakom osobom koja je na dužnost imenovana uredbom Vlade,
- nekim lokalnim izabranim zvaničnicima koji obavljaju dužnosti ili imaju mandat, ili im je delegirana ovlast ili potpis;
- javnim zvaničnicima koji su na poziciji navedenoj u članovima od 2. do 4. Uredbe Vlade br. 2016-1968.

⁵⁰ Navedeni pravilnici dostupni su na internetskoj stranici Agencije za borbu protiv korupcije Crne Gore. <http://www.antikorupcija.me/me/lobiranje/zakonska-regulativa/>

⁵¹ Podaci koji se odnose na lobiranje u Francuskoj preuzeti su iz stručnog komentara „*France Reforms Lobbying Rules: Government to Impose Criminal Penalties*“, advokatske kuće Latham&Watkins. Izvor: internetska stranica <https://www.lw.com/thoughtLeadership/LW-France-Reforms-Lobbying-Rules-Government-to-Impose-Criminal-Penalties>

Lobistima se mogu smatrati i lica koja ne zapošljava pravno lice, ukoliko u praksi na ličnom nivou obavljaju lobističke aktivnosti.

Lica koja se ne smatraju lobistima - Lista lica koja Zakon ne obuhvata je veoma ograničena i na njoj se nalaze samo:

- izabrani predstavnici u kontekstu njihovog izbornog mandata;
- političke grupe i stranke;
- predstavnici sindikata državnih službenika, kada zakon zahtijeva socijalni dijalog, sindikati koji predstavljaju zaposlene i poslodavce,
- religijska udruženja u kontekstu njihovog odnosa s ministrom nadležnim za religije;
- reprezentativna udruženja izabranih zvaničnika u svrhu misija utvrđenih njihovim statutima.

Dužnosti lobiste - Zakon je propisao uspostavljanje elektronskog registra s ciljem informiranja građana o odnosima između lobista i javnih organa. Registrom upravlja francuski nezavisni upravni Organ za transparentnost u javnim poslovima (HATVP), koji je osnovan Zakonom br. 2013-907 od 11. oktobra 2013. o transparentnosti javnih poslova. Ovaj organ kontrolira i objavljuje izjave o imovini političkih predstavnika i vodi računa o sukobu interesa.

Lobisti moraju dostaviti sljedeće informacije *u Registar*:

- u roku od dva mjeseca od dana kada mogu biti smatrani lobistima:
 - ✓ identifikacijske podatke;
 - ✓ oblast njihovih lobističkih aktivnosti;
 - ✓ broj zaposlenih posvećenih lobističkim aktivnostima;
 - ✓ ime svake profesionalne organizacije, sindikata ili udruženja čiji su član, koji su u vezi s njihovim lobističkim aktivnostima;
 - ✓ kada lobista djeluje u ime trećih strana, i identitet tih trećih strana;
- u roku od tri mjeseca od završnog dana njihove računovodstvene godine moraju dostaviti:
 - ✓ vrste javnih odluka na koje su lobističke aktivnosti provedene (npr. zakoni, uredbе, regulatorni akti);
 - ✓ odluke koje nisu pojedinačne niti regulatorne, ugovore o javnim nabavkama i koncesijama iznad određenog praga, ovlaštenja da privremeno koriste zemljište u javnom vlasništvu, emfiteutičke zakupe, ugovore o kupovini nekretnina u javnom vlasništvu itd.);
 - ✓ vrste provedenih lobističkih aktivnosti, a naročito:
 - organiziranje neformalnih diskusija ili sastanaka „jedan-na-jedan“;
 - zakazivanje razgovora za treće lica s javnim zvaničnikom;
 - pozivanje na ili organiziranje događaja, sastanaka ili promotivnih aktivnosti;
 - uspostavljanje redovne korespondencije;
 - slanje peticija, otvorenih pisama i letaka;
 - organiziranje javnih debata, šetnji i strategija utjecaja;
 - organiziranje saslušanja i formalnih konsultacija o zakonodavnim aktima ili druge otvorene konsultacije;
 - dostavljanje sugestija s ciljem utjecaja na izradu nacрта neke javne odluke;
 - dostavljanje donosiocima javnih odluka informacija i ekspertiza s ciljem da se uvjere *u nešto*;
 - ✓ pitanja u odnosu na koja su ove aktivnosti provedene, njihov cilj i oblast intervencije;
 - ✓ kategorije kontaktiranih javnih zvaničnika;
 - ✓ iznos troškova koje je lobista potrošio na lobističke aktivnosti za prethodnu godinu (npr. ljudske, finansijske i materijalne resurse mobilizirane s ciljem utjecaja na javno

donošenje odluke), kao i, u zavisnosti od slučaja, prihod iz prethodne godine koji se odnosi na aktivnosti lobiranja.

Informacije o lobističkim aktivnostima javno su dostupne u periodu od pet godina.

Etička pravila koja se odnose na lobiste - Kada lobisti kontaktiraju s javnim zvaničnicima, od njih se očekuje da djeluju časno i pošteno te primjenjuju određena etička pravila, koja obuhvataju:

- predstavljaju svog identiteta, subjekta za koji rade i interesa subjekata koje predstavljaju;
- suzdržavaju se nuđenja bilo kakvih poklona, donacija ili prednosti značajne vrijednosti;
- suzdržavaju se od podsticanja javnih zvaničnika da krše etička pravila koja se primjenjuju na javne zvaničnike;
- suzdržavaju se traženja informacija na nepoštene načine;
- suzdržavaju se od prenošenja lažnih informacija ili korištenja bilo koje sheme namijenjene prevari s ciljem dobijanja odluka ili informacija;
- suzdržavaju se od ugovaranja seminara, konferencija ili sastanaka na kojima će zvaničnici govoriti u zamjenu za bilo kakav oblik kompenzacije;
- suzdržavaju se od objavljivanja dobijenih informacija u komercijalne ili reklamne svrhe;
- suzdržavaju se od prodaje kopija dokumenata koje je objavila Vlada, upravni ili javni nezavisni organ, ili korištenja njihovih memoranduma i logotipa.

Nadležnosti francuskog Organa za transparentnost u javnim poslovima - Organ za transparentnost u javnim poslovima se brine da se lobisti pridržavaju navedenih pravila, izuzev etičkih pravila koja se primjenjuju na lobiste kada komuniciraju s Parlamentom – koje nadgledaju parlamentarni organi zaduženi za etiku. Ovom organu je dozvoljeno da zahtijeva od lobista da dostave svu dokumentaciju u skladu s njihovom misijom (ne mogu se pozvati na profesionalnu tajnu). S ciljem verifikacije informacija, ovaj organ može provjeravati kancelarije lobista uz nalog sudije. Organ za transparentnost u javnim poslovima štiti profesionalnu tajnu i povjerljivost informacija i dokumenata kojima ima pristup, sa izuzetkom onih koji trebaju biti objavljeni u skladu sa zakonom.

Sankcije - Novina u Francuskoj je da se lobisti koji ne poštuju set obaveza koje se odnose na njihove kontakte s javnim zvaničnicima suočavaju s krivičnim sankcijama i kaznama (osim za etička pravila koja se primjenjuju na lobiste kada kontaktiraju s članovima Parlamenta iz ustavnih razloga). Prema zakonu, lobista koji ne poštuje obaveze dostavljanja obaveznih informacija Organu za transparentnost u javnim poslovima može biti osuđen na kaznu zatvora do jedne godine i novčanu kaznu do 15.000 €, odnosno do 75.000 € kada je lobista pravno lice. Iste sankcije primjenjuju se na lobiste koji, nakon što su dobili prvo formalno obavještenje od Organa za transparentnost u javnim poslovima, kojim im je naloženo da se pridržavaju etičkih obaveza, još jednom ne poštuju istu etičku obavezu u naredne tri godine.

Organ za transparentnost u javnim poslovima i organi nadležni za etiku u francuskom Parlamentu mogu uputiti svoja zapažanja (koja se ne objavljuju) vladinim, upravnim i lokalnim organima, kada ti organi pozitivno odgovore na bilo kakvu molbu lobiste koja nije u skladu s gore navedenim obavezama.

Lobiranje u francuskom Parlamentu

Zakon propisuje da etička pravila koja se primjenjuju na lobiste u kontaktu s francuskim Parlamentom utvrđuju Senat i Nacionalna skupština. Ta pravila već postoje. Poslovnik Nacionalne skupštine iz 2014. godine sadrži odredbe koje se odnose na kontakte poslanika s predstavnicima interesnih grupa, a Senat je 2009. godine usvojio slična interna pravila. Pored toga, u Nacionalnoj skupštini Parlamenta Francuske postoji registar lobista.

IV. d Irska

U Irskoj je na snazi poseban zakonski propis koji uređuje lobističke aktivnosti - Zakon o uređenju lobiranja (*The Regulation of Lobbying Act*), donesen 2015. godine.⁵² Usvojen je na osnovu višegodišnjih zahtjeva o većoj transparentnosti procesa donošenja odluka, što je posebno došlo do izražaja u vrijeme posljednje finansijske krize.⁵³

Zakon o uređenju lobiranja

Svrha Zakona je da javnosti pruži informacije o tome ko lobira, u ime koga se provodi lobiranje, koja pitanja lobiranje obuhvata, koji su njegovi očekivani rezultati i ko je lobiran. Prema njegovom članu 5., lobističke aktivnosti ili relevantne komunikacije označavaju komunikacije (usmene ili pismene i bez obzira na način na koji su ostvarene), osim *zakonom precizno* izuzetih, ostvarene lično (direktno ili indirektno) s određenim javnim zvaničnikom u vezi s relevantnim pitanjem.⁵⁴ Relevantno pitanje označava svako pitanje povezano s:

- pokretanjem, razvijanjem ili modifikacijom bilo koje javne politike ili bilo kojeg javnog programa,
- pripremu ili dopunu nekog akta, ili
- dodjelu bilo kakvog granta, zajma ili druge finansijske podrške, ugovora ili drugog sporazuma ili bilo koje dozvole ili drugog odobrenja koje uključuje javna sredstva, osim pitanja koje se odnosi samo na provođenje takve politike, programa, akta ili dodjele ili tehničke prirode.⁵⁵

Registar lobističkih aktivnosti - Zakon propisuje uspostavljanje javno dostupnog *online* Registra lobističkih aktivnosti. Registar održava i njegovo poštivanje kontrolira Komisija za standarde u javnoj službi.⁵⁶ Osim toga, Komisija donosi smjernice i pruža pomoć, a gdje je neophodno provodi istragu i vrši gonjenje prekršilaca zakonskih obaveza. Lobisti moraju voditi

⁵² Integralni tekst Zakona uređenju lobiranja dostupan je u elektronskoj bazi podataka irskih propisa *Irish Statute Book* <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/5/enacted/en/html> (datum pristupa 11. juni 2018.)

⁵³ Informacije koje se odnose na irski Zakon o uređenju lobiranja preuzete su s internetske stranica irskog Registra lobiranja

<https://www.lobbying.ie/about-us/>

<https://www.lobbying.ie/about-us/legislation/legislative-review-of-the-regulation-of-lobbying-act-2015-submission-by-the-standards-in-public-office-commission/>

<https://www.lobbying.ie/help-resources/information-for-lobbyists/quick-guide-to-the-act/>

(datum pristupa 12. juni 2018.)

⁵⁴ Član 5. st. (4) Zakona o uređenju lobiranja

⁵⁵ Član 5. st. (5) Zakona o uređenju lobiranja

⁵⁶ Komisija za standarde u javnoj službi (*Standards in Public Office Commission*) je nezavisno tijelo, koje ima šest članova i njom predsjedava bivši sudija Vrhovnog suda. Osnovana je 2001. godine i ima nadzoru ulogu u provođenju četiri zakona. Izvor: internetska stranica Komisije za standarde u javnoj službi Irske

<http://www.sipo.ie/en/> (datum pristupa 11. juni 2018.)

evidenciju o svim lobističkim aktivnostima te ih dostaviti u Registar svaka četiri mjeseca, u roku od 21 dana nakon završetka svakog kvartala.

Lica koja su dužna da budu upisana u Registar lobističke aktivnosti - Zakon obavezuje sve osobe koje ispunjavaju određene uvjete i koje komuniciraju s određenim javnim zvaničnikom o relevantnom pitanju da budu registrirane i da tri puta godišnje dostavljaju *izvještaje o svojim aktivnostima*, koji se objavljuju u Registru. Lica su dužna da budu upisana u Registar ako ispunjavaju sljedeće uvjete:

- komuniciraju direktno ili indirektno s određenim javnim zvaničnikom o relevantnom pitanju,
- komunikacija je o „relevantnom pitanju“,
- ta komunikacija nije posebno izuzeta,
- radi se o jednom od sljedećih lica:
 - treća strana koja je plaćena da komunicira u ime klijenta (klijent je poslodavac koji zapošljava više od 10 zaposlenih s punim radnim vremenom ili organ koji zastupa ili zagovara i ima najmanje jednog zaposlenog s punim radnim vremenom),
 - poslodavac s više od 10 zaposlenih s punim radnim vremenom gdje se komunikacija ostvaruje u njegovo ime,
 - organ zastupanja s najmanje jednim zaposlenim koji komunicira u ime svojih članova, a komunikaciju ostvaruju plaćeni zaposlenici ili službenik organa,
 - organ koji zagovara i ima najmanje jednog zaposlenog koji je zaposlen primarno kako bi preuzeo posebna pitanja i plaćeni zaposlenik organa koji komunicira o tim pitanjima,
 - svako lice koje komunicira o razvoju ili zoniranju zemljišta.

Određeni javni zvaničnici - U članu 6. navedeno je ko se smatra „određenim javnim zvaničnikom“ s kojim ostvareni lobistički kontakt lobisti moraju prijaviti. To su:

- ministri u Vladi Irske i mlađi ministri,⁵⁷
- članovi Donjeg doma Parlamenta Irske (*Dáil Éireann*⁵⁸) i Gornjeg doma Parlamenta Irske (*Seanad Éireann*),
- irski članovi Evropskog parlamenta,
- članovi organa lokalnih vlasti,
- posebni savjetnici imenovani na osnovu člana 11. Zakona o upravljanju javnom službom iz 1997. godine,
- propisani državni službenici (generalni sekretari i pomoćnici sekretara u državnoj službi),
- i propisani javni zvaničnici i propisane osobe (glavni izvršni službenici i direktori službi u lokalnim organima vlasti).

Navedena lista vremenom može biti proširena drugim kategorijama *javnih zvaničnika* Uputstvom Ministarstva. Organi javne vlasti objavljuju listu „određenih javnih zvaničnika“ na svojim web stranicama od 1. septembra 2015.

Aktivnosti koje se ne smatraju lobiranjem - U skladu sa Zakonom, lobističkim aktivnostima se ne smatraju sljedeće aktivnosti:

⁵⁷ U Irskoj postoji „*Minister of State*“ ili tzv. mlađi ministar. To je zvaničnik koji nije dio Vlade, ali je vezan za jedno ili više ministarstava i pomaže određenom ministru u Vladi. Izvor: internetska stranica Wikipedia [https://en.wikipedia.org/wiki/Minister_of_State_\(Ireland\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Minister_of_State_(Ireland)) (datum pristupa 13. juni 2018.)

⁵⁸ Uključuje i predsjednika Republike Irske.

- komunikacije koje ostvaruju privatne osobe ili koje se ostvaruju u njihovo ime o privatnim poslovima koji se odnose na bilo koje pitanje, osim razvoja ili zoniranja zemljišta, osim onog na kojem pojedinac primarno boravi (privatni poslovi);
- komunikacije koje ostvaruju druge države i teritorije, Evropska unija, Ujedinjene nacije ili druge međunarodne, međuvladine organizacije, ili koje se ostvaruju u njihovo ime (diplomatski odnosi);
- komunikacije koje traže činjenične informacije ili pružaju činjenične informacije u odgovoru na zahtjev za *pristup* informacijama (informacije o činjenicama);
- komunikacije koje je zatražio organ javne službe i koje objavljuje organ javne službe;
- komunikacije koje su dio ili se direktno odnose na pregovore o uvjetima zapošljavanja koje provode predstavnici sindikata u ime svojih članova (pregovori sindikata);
- komunikacije čije objavljivanje može predstavljati prijetnju sigurnosti bilo koje osobe ili sigurnosti države (sigurnost);
- komunikacije koje se ostvare u procedurama komisija oba doma Parlamenta Irske;
- komunikacije koje ostvare određeni državni zvaničnici u okviru svojih nadležnosti;
- komunikacije koje ostvare državni službenici (ili osobe koje je na osnovu ugovora angažirao organ javne službe) u okviru svojih nadležnosti i koje se odnose na funkcioniranje organa javne službe;
- komunikacije koje ostvaruje državni organ nadležan za trgovinu prema nadležnom ministru u vezi s tim organom ili prema određenim javnim dužnosnicima koji rade u nadležnom ministarstvu i koje se ostvaruju u okviru redovnog posla tog organa, ili koje se ostvaruju u ime državnog organa nadležnog za trgovinu;
- komunikacije između članova relevantnih tijela koja je imenovao određeni ministar ili organ javne službe u svrhu pregleda, procjene ili analize nekog pitanja javne politike, s ciljem da obavijeste ministra ili organ javne službe o tom pitanju.

Sankcije - Član 20. ovog zakona propisuje sankcije za prekršaje koji se odnose na nepoštivanje navedenih zakonskih odredbi, odnosno za obavljanje lobističke djelatnosti bez upisa u Registar, propust u dostavi redovnih evidencija, davanje netačnih ili obmanjujućih informacija Komisiji za standarde u javnoj službi ili ometanje istrage.

Restrikcije za određene državne zvaničnike - Zakon u članu 22. navodi restrikcije za određene državne zvaničnike u toku mandata i nakon isteka mandata. Ti zvaničnici ne mogu provoditi lobističke aktivnosti, biti zaposleni niti pružati usluge osobama koje se bave lobističkim aktivnostima u toku mandata. Ukoliko se dogodi kršenje ove odredbe, istragu i gonjenje prekršilaca provodi Komisija za standarde u javnoj službi. Isti član Zakona uvodi restrikcije u zapošljavanju određenih državnih zvaničnika nakon isteka mandata i obavezuje ih da ne smiju biti angažirani na poslovima lobiranja godinu dana nakon isteka mandata. Međutim, Komisija za standarde u javnoj službi nema nadležnost da istražuje ili goni prekršitelje ove odredbe.

IV. e Litvanija

U Litvaniji je od 1. januara 2001. godine na snazi Zakon o lobističkim aktivnostima. Zakon je izmijenjen i dopunjen tri puta,⁵⁹ a posljednja izmjena i dopuna je stupila na snagu 1. septembra 2017. godine.

⁵⁹ Izmjene i dopune Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije donesene su 2001., 2003. i 2017. godine.

Zakon o lobističkim aktivnostima

Zakon o lobističkim aktivnostima⁶⁰ nastoji da osigura publicitet i transparentnost lobiranja i spriječi nezakonite lobističke aktivnosti. Uređuje lobističke aktivnosti, nadzor i odgovornost za kršenje ovog zakona. Odredbe ovog zakona se ne primjenjuju na nevladine organizacije koje su definirane u Zakonu o razvoju nevladinih organizacija Republike Litvanije.⁶¹

Definicije određenih pojmova

„Lobirana lica“ su državni političari, državni zvaničnici, državni službenici i druge osobe koje su, prema službenim funkcijama dodijeljenim im u skladu s procedurom utvrđenom pravnim aktima, uključene u pripremu, razmatranje i usvajanje pravnih akata ili administrativnih odluka.

„Lobista“ označava fizičko lice koje provodi aktivnosti lobiranja.

„Lobističke aktivnosti“ podrazumijevaju aktivnosti koje je poduzelo fizičko lice u pokušaju vršenja utjecaja na lobirana lica da, u interesu klijenta lobističkih aktivnosti, usvoje ili odbiju pravne akte ili administrativne odluke.

„Klijent lobističkih aktivnosti“ podrazumijeva fizičko ili pravno lice, ili bilo koju drugu organizaciju ili njen dio, koje je zaključilo pisani ugovor o lobiranju s lobistom ili pravnim licem koje je odredilo ili uputilo svog člana, člana upravnog organa ili zaposlenika za obavljanje aktivnosti lobiranja.⁶²

Nakon definiranja određenih pojmova, u članu 3. Zakon propisuje koja lica nemaju pravo da budu lobisti, npr. fizička lica mlađa od 18 godina, lobirana lica navedena u članu 2. stav (1) ovog zakona, lica osuđena za krivično djelo korupcije itd.

Prava i dužnosti lobista - Prava i dužnosti lobista navedeni su u članu 4. Zakona. Lobisti imaju pravo da:

- učestvuju, u skladu s procedurom propisanom pravnim aktima, u izradi pravnih akata, kao i da izrađuju pravne akte, dostavljaju prijedloge i obrazloženja na sadržaj i da izrađuju pravne akte i upravne odluke;
- da provode, na vlastitu inicijativu, evaluaciju pravnih propisa, nacрта pravnih propisa, upravnih odluka ili dostavljaju zaključke i komentare na nacрте pravnih propisa klijentima lobističkih aktivnosti;
- da učestvuju, u dogovoru s lobiranim licem, na sastancima, sjednicama, konsultacijama na izradi nekog pravnog akta ili upravne odluke;
- s ciljem obavljanja lobističkih aktivnosti da dobiju ovlaštenje od državnih ili općinskih institucija i organa za pristup njihovim prostorijama;
- da prikupljaju podatke i informacije o zakonodavnoj proceduri i dostavljaju ih klijentima lobističkih aktivnosti;
- da predlože lobiranim licima da imaju sastanak s javnošću, klijentima lobiranja ili drugim predstavnicima;
- da organiziraju provođenje ankete javnog mišljenja koja se odnosi na usvajanje ili provođenje nekog pravnog akta ili upravne odluke;

⁶⁰ Integralni tekst Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije na engleskom jeziku dostupan je na internetskoj stranici Glavne službene etičke komisije Republike Litvanije www.vtek.lt/images/Duomenys/en/Law_on_lobbying_activities.docx

⁶¹ Član 1. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

⁶² Član 2. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

- da prikupljaju od državnih ili općinskih institucija i organa kopije nacrtu pravnih akata ili nacrtu upravnih odluka, kao i drugih informacija, pod uvjetom da to nije u suprotnosti sa zakonima Republike Litvanije i da informacije koje traže lobisti nisu javno dostupne na internetu ili u masovnim medijima;
- da objasne javnosti, ubjeđuju lobirana lica da usvoje ili odbiju određeni pravni akt ili upravnu odluku;
- informiraju javnost, kompanije, agencije i organizacije o nacrtima pravnih akata koji su pripremljeni u Parlamentu, Vladi i drugim državnim ili općinskim institucijama;
- pojavljivati se u masovnim medijima i učestvovati u javnim događajima;
- da predlažu zakonodavcima pokretanje izmjene pravnih akata koji su na snazi;
- da organiziraju sastanke zakonodavaca s predstavnicima klijenata lobističkih aktivnosti;
- organiziraju ankete javnog mišljenja koje se odnose na usvajanje ili provođenje pravnih akata;
- organiziraju reprezentativne i druge događaje o zakonodavnim pitanjima;
- organizirati sastanke državnih političara (javnih zvaničnika) s javnošću o zakonodavnim pitanjima;
- prikupljaju kopije nacrtu pravnih akata i drugih informacija ako je to u skladu sa zakonima;
- ovlaste drugu osobu da predstavi izvještaj o lobističkim aktivnostima u ime lobiste.⁶³

Lobista mora:

- predstaviti sebe lobiranom licu, predočiti lobistički certifikat koji izdaje Glavna službena etička komisija, navesti klijenta lobiranja i nacrt pravnog akta ili nacrt upravne odluke koja se usvaja ili odbacuje, i ukoliko je potrebno, usaglasiti vrijeme i mjesto sastanka;
- predstaviti izvještaj o lobiranju u skladu s procedurom propisanom ovim zakonom;
- najkasnije u roku od jednog radnog dana od izbora ili imenovanja lobiste na poziciju propisanu u članu 2(1) ovog zakona o tome odmah pismeno obavijestiti Glavnu službenu etičku komisiju;
- djelovati u skladu s ovim zakonom, drugim pravnim aktima Republike Litvanije i Kodeksom ponašanja lobista.

Lobisti je zabranjeno davanje poklona ili obećavanje novčane naknade lobiranim licima za usvajanje ili odbacivanje pravnog akta ili upravne odluke.⁶⁴

Obaveze drugih lica - Državni i općinski organi, kao i lobirana lica, moraju stvarati uvjete za lobiste da provode zakonske aktivnosti propisane članom 4. stav (1) ovog zakona, ne smiju organičavati zakonske lobističke aktivnosti i moraju im dozvoliti zastupanje legitimnih interesa klijenata lobiranja; također moraju stvoriti uvjete da Glavna službena etička komisija provodi funkcije nadzora lobističkih aktivnosti kako je zakon propisao. Lobiranim licima je zabranjeno uzimanje poklona ili bilo kakve novčane naknade od lobista.⁶⁵

Nezakonite lobističke aktivnosti - Lobističke aktivnosti se smatraju nezakonitim ukoliko:

- ih provodi lice koje nije upisano u Registar lobista;
- provodi ih lice čije lobističke aktivnosti su suspendirane u skladu s procedurom propisanom ovim zakonom, a o suspenziji je lice informirano;

⁶³ Član 4. st. (1) Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

⁶⁴ Član 4. st. (2) i (3) Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

⁶⁵ Član 5. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

- provodi ih lice čije lobističke aktivnosti su prekinute u skladu s procedurom propisanom ovim zakonom, a o prekidu je lice informirano;
- lobista dovodi u zabludu ili obmanjuje lobirano lice predočavajući mu lažne činjenice ili okolnosti koje se odnose na usvajanje ili odbacivanje pravnog akta ili upravne odluke;
- cilj tih aktivnosti je da vrši utjecaj na usvajanje ili odbacivanje pravnog akta ili upravne odluke koja je direktno povezana sa izborom lobiste za državnog političara ili njegovim imenovanjem kao državnog političara, državnog zvaničnika, državnog službenika ili sudije;
- provodi se bez sklopljenog ugovora o lobiranju ili rasporeda od strane pravnog lica, ili u ime klijenta lobističkih aktivnosti koji ne postoji;
- lobista trenutno predstavlja klijente lobističkih aktivnosti koji imaju suprotne interese.⁶⁶

Druge restrikcije - Osim lobističkih aktivnosti koje se smatraju nezakonitim, Zakon definiše i aktivnosti koje se ne smatraju lobističkim aktivnostima i one su navedene u članu 7. Zakona o lobističkim aktivnostima. U članu 8. je precizirano kojim licima je zabranjeno da budu klijenti lobističkih aktivnosti, npr. državnim političarima, državnim zvaničnicima i drugim licima koja su uključena u pripremu, razmatranje i usvajanje pravnih akata ili upravnih odluka u skladu s njihovim zvaničnim funkcijama i subjektima javne uprave utvrđenim Zakonom o javnoj upravi Republike Litvanije. Članom 9. ovog zakona propisane su i druge restrikcije za lobističke aktivnosti. Zabranjeno je finansiranje lobističkih aktivnosti iz državnog i općinskih budžeta ili monetarnih fondova koje su osnovali država i općine.

Registar lobista - Zakon propisuje i obavezu lobiste da bude upisan u Registar lobista, jer samo lobista upisan u Registar ima pravo da obavlja lobističke aktivnosti. Procedura upisa u Registar utvrđena je u članu 10. Zakona o lobističkim aktivnostima, kao i podaci koje lobista mora dostaviti. Zahtjev za upis se dostavlja Glavnoj službenoj etičkoj komisiji, koja donosi odluku o zahtjevu u roku od pet radnih dana. Lice koje je obaviješteno o odluci upisa u Registar mora u roku od jednog mjeseca od prijema obavještenja platiti državnu naknadu i potvrdu kojom potvrđuje plaćanje dostaviti Komisiji. Licu koje je u propisanom vremenskom roku dostavilo potvrdu o plaćenju državnoj naknadi izdaje se lobistički certifikat. Oblik lobističkog certifikata propisuje Glavna službena etička komisija. Ukoliko lice propusti da u propisanom vremenskom roku dostavi navedenu potvrdu, Komisija povlači odluku o upisu lica u Registar lobista.

Suspenzija, prekid, nastavak i zastarijevanje lobističkih aktivnosti propisani su u članu 11. Zakona o lobističkim aktivnostima. Odlukom Glavne službene etičke komisije, lobističke aktivnosti se suspendiraju ukoliko:

- sam lobista ili pravno lice koje mu daje zadatak ili instrukcije za provođenje lobističkih aktivnosti podnese pismeni zahtjev Glavnoj službenoj etičkoj komisiji za suspenziju lobističkih aktivnosti; u ovom slučaju lobističke aktivnosti se suspendiraju na period naznačen u zahtjevu;
- u propisanom roku ne dostavi izvještaj o lobiranju; u ovom slučaju lobističke aktivnosti se suspendiraju ne duže od mjesec dana u roku kojeg izvještaj o lobiranju mora biti dostavljen;
- lobista je suspendiran ili ga je Komisija optužila za izvršenje krivičnog djela korupcije; u ovom slučaju lobističke aktivnosti se suspendiraju do obustavljanja istrage, obustavljanja krivičnog postupka ili donošenja oslobađajuće presude.

⁶⁶ Član 6. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

Odlukom Glavne službene etičke komisije, lobističke aktivnosti se prekidaju ukoliko:

- sam lobista ili pravno lice koje mu daje zadatak ili instrukcije za provođenje lobističkih aktivnosti podnese pismeni zahtjev Glavnoj službenoj etičkoj komisiji za prekid lobističkih aktivnosti; u ovom slučaju lobističke aktivnosti se suspendiraju na period naznačen u zahtjevu;
- lobista nastavi da provodi lobističke aktivnosti poslije suspenzije u skladu s prethodnim stavom ovog člana;
- Glavna službena etička komisija utvrdi da je lobista provodio nezakonite lobističke aktivnosti navedene u članu 6. ovog zakona; izvještaj o lobiranju nije dostavljen u roku od jednog mjeseca od dana suspenzije,
- osuđujuća presuda za krivično djelo korupcije postane pravosnažna.

Glavna službena etička komisija mora pismeno obavijestiti lobistu o usvojenoj odluci o suspenziji ili prekidu lobističkih aktivnosti u roku od tri radna dana od dana donošenja odluke.

Glavna službena etička komisija donosi odluku o nastavku suspendiranih lobističkih aktivnosti najkasnije pet radnih dana od dana:

- dostavljanja izvještaja o lobiranju;
- dobijanja pismenog zahtjeva lobiste ili pravnog lica koje mu daje zadatak ili instrukcije za provođenje lobističkih aktivnosti, u kojem se navode želje za nastavkom, na njegov zahtjev, suspendiranih aktivnosti;
- obustavljanja istrage, obustavljanja krivičnog postupka ili stupanja na snagu oslobađajuće presude.

Lobističke aktivnosti zastarijevaju kada lobista umre. Prekidom ili zastarijevanjem lobističkih aktivnosti lobista se briše is Registra lobista.⁶⁷

Izvještaj o lobiranju - Lobista mora, u skladu s procedurom koju propisuje Glavna službena etička komisija, dostaviti elektronski izvještaj o lobiranju za svaki nacrt zakona ili upravne odluke najkasnije sedam dana od pokretanja lobističkih aktivnosti u odnosu na konkretni nacrt zakona ili upravne odluke (usmenih, pismenih ili elektronskih komunikacija sa lobiranim licima koje se odnose na odredbe tog nacrta pravnog akta ili upravnih odluka). Lobista mora navesti sljedeće u izvještaju o lobiranju:

- svoje ime, prezime i broj lobističkog certifikata;
- ime, prezime ili poslovno ime klijenta lobističkih aktivnosti, lični broj ili broj registracije; ukoliko se lobističke aktivnosti provode ne u ime klijenta lobističkih aktivnosti, već u interesu treće strane, lobista mora nevesti to fizičko ili pravno lice;
- naziv pravnog akta, nacrta pravnog akta ili upravne odluke u vezi s kojim djeluje kao lobista;
- kratak opis predmeta koji treba izmijeniti u pravnom aktu, nacrtu pravnog akta ili upravne odluke u vezi s kojim djeluje kao lobista;
- naziv institucije ili organa (dijela, ukoliko postoji) u kojem lice na koje je vršen utjecaj za usvajanje ili odbacivanje pravnih akata ili upravnih odluka obavlja dužnost;
- ima, prezime i dužnost lobiranog lica.

Oblik izvještaja o lobiranju propisuje Glavna službena etička komisija.⁶⁸

⁶⁷ Član 11. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

⁶⁸ Član 12. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

Nadzor nad lobističkim aktivnostima - Lobističke aktivnosti nadzire Glavna službena etička komisija u skladu s procedurom propisanom zakonom. Glavna službena etička komisija:

- analizira i rezimira praksu primjene ovog zakona;
- podnosi zahtjev sudu za prestanak ili poništenje odluka ili transakcija usvojenih ili zaključenih suprotno ovom zakonu;
- provodi istragu ukoliko dođe do saznanja da lica ne poštuju zahtjeve ovog zakona;
- lobistima pruža metodološku podršku i preporuke koje se odnose na lobističke aktivnosti.

Glavna službena etička komisija ima pravo da:

- ispita aktivnosti lobista;
- dobije od lica sve potrebne podatke, objašnjenja, naredbe, odluke i druge dokumente koji se odnose na provedbu ovog zakona;
- provjeri izvještaje o lobističkim aktivnostima.

Navedena lica imaju pravo žalbe na odluke Glavne službene etičke komisije u skladu s postupkom propisanim Zakonom o upravnom postupku Republike Litvanije u roku od mjesec dana od dana objavljivanja odluke.⁶⁹

Informacije o lobistima upisanim u Registar lobista, suspenziji, prekidu, nastavku ili zastarijevanju lobističkih aktivnosti, kao i izvještaji o lobističkim aktivnostim, objavljuju se u skladu s procedurom koju uspostavlja Glavna službena etička komisija.⁷⁰

Odgovornost za kršenje zakona - Lica koja krše zahtjeve ovog zakona odgovorna su u skladu s procedurama propisanim zakonima Republike Litvanije. Lica koja su nanijela štetu drugim licima nezakonitim lobističkim aktivnostima nadokadit će štetu u skladu s procedurama propisanim zakonima Republike Litvanije.

IV. f Makedonija

Lobističke aktivnosti u Makedoniji uređene su posebnim propisom - Zakonom o lobiranju, koji je usvojen 2008. i dopunjen 2011. godine,⁷¹ a nakon Odluke Ustavnog suda iz 2010. kojom je ukinuto važenje zakonskih odredbi koje su se odnosile na uvjete koje mora ispunjavati fizičko lice za obavljanje djelatnosti lobiranja⁷² i na aktivnosti koje se ne smatraju lobiranjem.⁷³

Zakon o lobiranju

Kako je navedeno u članu 1, Zakonom o lobiranju se uređuju principi lobiranja, uvjeti za sticanje zvanja lobiste, registracija lobista, vođenje Registra lobista, prava i dužnosti lobista,

⁶⁹ Član 13. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

⁷⁰ Član 14. Zakona o lobističkim aktivnostima Litvanije

⁷¹ Zakon o lobiranju (*Zakonot za lobiranje*), Sl. vesnik, br. 106/2008 od 27. avgusta 2008. godine, str. 20 i Zakon o dopuni Zakona o lobiranju (*Zakonot za dopolnuvanje na Zakonot za lobiranje*), Sl. vesnik br.135/2011 od 3. oktobra 2011. godine, str. 21 dostupni su na internetskoj stranici Službenih novina Republike Makedonije (*Službeni vesnik*)

<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/A656D62E888CF443B1C52911EF638B76.pdf>

<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/3582020A95AAE14DB4BD5F242BF6853A.pdf> (datum pristupa 11. juni 2018.)

⁷² Ukinuti član 7. st (2) alineje 1-3 Zakona o lobiranju iz 2008. je propisivao da lobista mora da ispunjava sljedeće uvjete: da ima visoko obrazovanje iz oblasti za koju lobira, da je radno sposoban i da nije kažnjavan, odnosno da mu nije izrečena prekršajna sankcija zabrane vršenja profesije ili rada u oblasti za koju lobira.

⁷³ Ukinuti član 23. Zakona o lobiranju iz 2008. je propisivao aktivnosti koje se ne smatraju lobiranjem.

nadzorne mjere koje mogu biti izrečene lobisti zbog nepoštivanja odredbi ovog zakona. Zakon se odnosi na lobiranje u organima zakonodavne i izvršne vlasti, kako na državnom tako i na lokalnom nivou. Strane uključene u lobiranje poštuju će pravila i principe ovog zakona.

Definiranje pojmova „lobiranje“, „lobista“ i „naručilac lobiranja“

Osnovni pojmovi koji se koriste u zakonu definirani su u članu 2. na sljedeći način:

- „Lobiranje“ je aktivnost usmjerena na zakonodavne i izvršne vlasti na državnom i lokalnom nivou koja se provodi u cilju ostvarivanja određenih interesa u procesu donošenja zakona i drugih propisa;
- „Lobista“ je fizičko lice koje obavlja lobiranje za odgovarajuću finansijsku naknadu, registriran da obavlja djelatnost lobiranja u skladu s ovim zakonom, ili je zaposlen u pravnom licu registriranom za obavljanje lobiranja s kojim je zaključen ugovor o lobiranju;
- „Naručilac lobiranja“ je zainteresirano fizičko ili pravno lice koje ima interes u lobiranju na zakonodavne i izvršne vlasti na državnom i lokalnom nivou.

Principi lobiranja - Lobiranje se vrši dobrovoljno, na osnovu ugovora između lobiste ili pravnog lica kod kojeg je lobista zaposlen i klijenta lobiranja, kao stranaka u lobiranju. Naručilac lobiranja izdaje lobisti punomoć, s kojom se lobista predstavlja organima u kojima lobira. Ugovor o lobiranju utvrđuje uvjete pod kojima se provodi lobiranje u skladu s ovim zakonom, kao i naknadu za lobiranje.⁷⁴ Lobista postupa savjesno i odgovorno, u skladu s ovim zakonom i u okviru odgovornosti iz prethodnog člana ovog zakona.⁷⁵ Informacije koje lobisti dobiju od naručioca lobiranja ili do kojih sami dođu su povjerljive, osim ako se strane u lobiranju drugačije dogovore. Lobiranje je transparentno i klijent lobiranja kao naručilac lobiranja ima pravo na uvid u aktivnosti lobiste, kao i na obavještenost o pitanjima koja su od značaja za lobiranje.⁷⁶

Uvjeti za sticanje zvanja lobiste - Lobista može da bude domaće fizičko lice koje ispunjava uvjete utvrđene ovim zakonom i koje je upisano u Registar ili je zaposleno u pravnom licu koje je zaključilo ugovor o lobiranju. Pravno lice koje je zaključilo ugovor o lobiranju mora da ispunjava sljedeće uvjete:

- da je registrirano u Centralni registar i
- da ima registriranu i djelatnost lobiranja.

U Makedoniji lobiranje može da obavlja i lice koje nije makedonski državljanin, pod uvjetom da je lobista registriran u skladu s ovim zakonom.⁷⁷

Registar lobista - Poglavlje IV. Zakona propisuje uspostavljanje i vođenje Registra lobista. Registar lobista vodi generalni sekretar Skupštine Republike Makedonije. Registar je javan. Oblik i sadržaj obrasca za upis u Registar lobista i način njegovog vođenja propisuje ministar pravde.⁷⁸ U registar se upisuju sljedeći podaci o lobisti:

- ime i prezime, JMBG i adresa stanovanja i
- ime i sjedište pravnog lica kod kojeg je lobista zaposlen.

⁷⁴ Član 3. Zakona o lobiranju Makedonije

⁷⁵ Član 4. Zakona o lobiranju Makedonije

⁷⁶ Član 6. Zakona o lobiranju Makedonije

⁷⁷ Član 7. Zakona o lobiranju Makedonije

⁷⁸ Član 10. Zakona o lobiranju Makedonije

Registracija lobiste traje jednu godinu, s mogućnošću produženja. Lobista može odabrati da prije isteka navedenog vremena bude izbrisan iz Registra. Lobisti su dužni da u roku od pet radnih dana prijave sve promjene prethodno navedenih podataka.⁷⁹

Prijava za upis u Registar, pored podataka navedenih u prethodnom članu ovog zakona, mora sadržavati i potvrdu o registraciji pravnog lica kod kojeg je lobista zaposlen ili je registriran kao trgovac pojedinac. Format i sadržaj obrazaca za prijavu upisa, preregistraciju i brisanje iz Registra propisuje ministar pravde.⁸⁰

Generalni sekretar Skupštine Republike Makedonije izdaje potvrdu o registraciji, preregistraciji ili brisanju iz Registra u roku od osam dana od dana podnošenja obrasca. Nakon upisa u Registar lobisti se izdaje legitimacija. Ako je lobista izbrisan iz Registra, bez obzira na razlog brisanja, dužan je da vrati legitimaciju u roku od tri radna dana. Obrazac i sadržaj legitimacije koja se izdaje lobistima, kao i način njenog izdavanja, propisuje ministar pravde.⁸¹ Ovaj član zakona (čl. 13.) je dopunjen 2011. godine i detaljno uređuje proceduru ukoliko generalni sekretar Skupštine Republike Makedonije ne izda potvrdu ili ne donese rješenje u propisanim rokovima i pravo podnosioca zahtjeva da o tome izvijesti Državni upravni inspektorat, te postupanje Državnog upravnog inspektorata.

Ako prijava za upis ne sadrži podatke propisane u obrascu za prijavu, generalni sekretar Skupštine Republike Makedonije pozvat će podnosioca zahtjeva da u roku od tri dana otkloni nedostatke iz prijave. Ako podnosilac postupi u skladu s prethodnim stavom ovog člana, upisuje se u Registar i izdaje mu se legitimacija, a ako ne postupi, generalni sekretar Skupštine Republike Makedonije će donijeti rješenje kojim će odbaciti dostavljeni zahtjev za upis u Registar. Protiv rješenja koje je konačno podnosilac zahtjeva ima pravo da pokrene upravni spor pred nadležnim sudom.⁸²

Prava i dužnosti lobiste - Prava i dužnosti lobiste uređeni su u Poglavlju V. Zakona o lobiranju. Lobista ima pravo da od organa državne vlasti kod kojih lobira dobije informacije i dokumente u vezi s predmetom lobiranja na način i po postupku koji je predviđen Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Lobista može da ostvaruje neposredne susrete i sastanke s funkcionerima organa zakonodavne i izvršne vlasti na državnom nivou, kao i s funkcionerima lokalne samouprave, u skladu s pravilima rada tih organa.⁸³ Lobista je dužan da na sastancima s funkcionerima iznese važne informacije o lobiranju, posebno za koga lobira i koja je svrha i namjena lobiranja. Lobista je dužan da u pisanom godišnjem izvještaju koji podnosi generalnom sekretaru Skupštine i Državnoj komisiji za sprječavanje korupcije izvijesti o susretima i sastancima s funkcionerima na svim nivoima državne vlasti.⁸⁴

Lobista može zahtijevati da iznese svoje stavove i mišljenja o predmetu za koji lobira u radnim tijelima zakonodavne i izvršne vlasti na državnom nivou i radnim tijelima lokalnih vlasti. Radna tijela zakonodavne i izvršne vlasti na državnom nivou i radna tijela lokalne vlasti mogu, na sopstvenu inicijativu, pozvati lobistu da iznese svoje mišljenje o predmetu za koji lobira.⁸⁵

⁷⁹ Član 11. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸⁰ Član 12. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸¹ Član 13. st. (1) i (3) Zakona o lobiranju Makedonije

⁸² Član 14. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸³ Član 15. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸⁴ Član 16. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸⁵ Član 17. Zakona o lobiranju Makedonije

Lobista je dužan da funkcionerima, predstavnicima zakonodavne ili izvršne vlasti na državnom nivou, kao i funkcionerima, predstavnicima lokalne vlasti, dostavi tačne podatke. Zahtjev lobiste za sastankom s funkcionerima zakonodavne, izvršne ili lokalne vlasti može biti odbijen uz obrazloženje.⁸⁶ Lobista može da organizira i da učestvuje u javnoj debati koja se odnosi na predmet za koji lobira i može da daje izjavu sredstvima javnog informiranja o predmetima za koje lobira.⁸⁷ Pri lobiranju lobista je dužan da se ponaša u skladu s propisima koji se odnose na sprječavanje sukoba interesa i na sprječavanje korupcije.⁸⁸

Registrirani lobista je dužan da generalnom sekretaru Skupštine Republike Makedonije i Državnoj komisiji za sprječavanje korupcije dostavi izvještaj o svojim aktivnostima za prethodnu godinu, najkasnije do 31. januara tekuće godine ili najkasnije 30 dana od dana brisanja iz Registra bez obzira na razloge brisanja.⁸⁹ Navedeni izvještaj sadrži:

- podatke za koga, za šta i koga lobira,
- podatke putem kojih aktivnosti su lobirali i
- podatke o finansijskim sredstvima koja su dobili za izvršeno lobiranje.⁹⁰

Nadzor nad lobiranjem i vrste mjera - Za nadzor nad lobiranjem nadležna je Državna komisija za sprječavanje korupcije. Funkcioner je dužan da podnese prijavu Državnoj komisiji za sprječavanje korupcije ako se lobista odnosi suprotno ovom ili drugom zakonu. Državna komisija za sprječavanje korupcije navedenu prijavu dostavlja lobisti na kojeg se odnosi, kako bi dao odgovor na navode iz prijave, kao i pravnom licu kod kojeg je lobista zaposlen. Rok za dostavljanje odgovora lobiste i pravnog lica kod kojeg je lobista zaposlen je pet radnih dana. Ukoliko se provjerom navoda utvrdi da je prijava tačna, lobisti i pravnom licu kod kojeg je lobista zaposlen može se izreći jedna od mjera utvrđenih u članu 25. ovog zakona.⁹¹

Mjere koje Državna komisija za sprječavanje korupcije može izreći lobisti i pravnom licu kod kojeg je lobista zaposlen su opomena i brisanje iz registra, u skladu sa članovima 25. i 26. ovog zakona. Protiv izrečenih mjera može se pokrenuti postupak pred nadležnim sudom, kako je navedeno u članu 27. ovog zakona.

IV. g Poljska

Poljska je, pored Litvanije i Mađarske, jedna od prvih evropskih država koja je posebnim zakonom uredila oblast lobiranja. Poljski Parlament je 2005. godine donio Zakon o lobiranju u zakonodavnom procesu⁹² (u daljnjem tekstu: Zakon o lobiranju), koji je stupio na snagu 7. marta 2006. godine. „Ciljevi Zakona su da poveća transparentnost lobiranja na tri načina: 1) obavezuje Vladu i ministarstva da objavljuju zakonodavni plan; 2) uspostavlja Registar lobista;

⁸⁶ Član 18. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸⁷ Član 19. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸⁸ Član 20. Zakona o lobiranju Makedonije

⁸⁹ Član 21. Zakona o lobiranju Makedonije

⁹⁰ Član 22. Zakona o lobiranju Makedonije

⁹¹ Član 24. Zakona o lobiranju Makedonije

⁹² Integralni tekst Zakona o lobiranju u zakonodavnom procesu dostupan je na engleskom jeziku na sljedećoj internetskoj stranici OECD-a

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH/RD\(2007\)2&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH/RD(2007)2&docLanguage=En) (datum pristupa 8. juni 2018.)

3) zahtijeva od svih *organa* javne vlasti koji učestvuju u procesu donošenja zakona da objave lobističke kontakte“.⁹³

Zakon o lobiranju u zakonodavnom procesu

“Zakon propisuje principe otvorene lobističke aktivnosti u procesu donošenja zakona, principe na osnovu kojih se obavlja profesionalna lobistička aktivnost, mehanizme nadzora lobiranja, pravila vođenja Registra profesionalnih lobista i sankcije za kršenje zakonskih odredbi.”⁹⁴

„Zakon o lobiranju u zakonodavnom procesu je glavni dio poljskog zakonodavstva o lobiranju. Prate ga tri podzakonska akta. Zajedno sa stupanjem na snagu navedenog Zakona izmijenjen je i Poslovnik Sejma (donjeg doma Parlamenta Poljske). Zakon o lobiranju ima 24 člana i podijeljen je na šest dijelova.“⁹⁵ Ti dijelovi obuhvataju:

- definiciju lobiranja,
- Vladin zakonodavni plan,
- Registar profesionalnih lobista,
- nadzor nad profesionalnim lobiranjem,
- sankcije i
- prijelazne odredbe.

Zakonske definicije - „Lobističke aktivnosti ili 'lobiranje' obuhvataju sve aktivnosti koje se provode bilo kojim, zakonom dopuštenim sredstvima, usmjerenim na to da utječu na organe javne vlasti u zakonodavnom procesu (Vladu i Parlament) samo na državnom nivou. 'Profesionalno lobiranje' je bilo koja plaćena aktivnost koja se provodi za ili u ime treće strane kako bi se osiguralo da se njeni interesi potpuno odražavaju u propisu ili predloženom propisu ili propisu koji još nije predložen. Profesionalno lobiranje može provoditi pravno lice ili pojedinac na osnovu ugovora sklopljenog na osnovu građanskog prava.“⁹⁶

Izuzeci od profesionalnog lobiranja – „Ovakva definicija lobističke aktivnosti ne obuhvata profesionalno lobiranje, pored ostalih, pravnih osoba koje nisu poduzetnici (političke stranke, nevladine organizacije, organizacije poslodavaca, sindikati) i fizička lica koja su angažirana u lobističkim aktivnostima bez ugovora sklopljenog na osnovu građanskog prava ili bez novčane nadoknade. *Pored toga*, Zakon ne obuhvata pravnu definiciju lobiste. Lobista je bilo ko ko učestvuje u aktivnosti lobiranja i ko utječe, zakonskim metodama, na *organe* javne vlasti u procesu donošenja odluka. Profesionalna lobistička aktivnost može se provoditi samo upisom subjekta u Registar lobista. To je glavni kriterij u procjeni da li su aktivnosti lobiste legalne ili ne. Lobista je dužan da javnom organu pred kojim se pojavljuje predoči certifikat kojim dokazuje da je upisan u Registar. Lobisti uključeni u neprofesionalne lobističke aktivnosti (npr. povremeno lobiranje) nisu obavezni da budu upisani u Registar. Profesionalni lobisti mogu provoditi lobističke aktivnosti na bilo kojem mjestu. To proizlazi iz interpretacije definicije

⁹³ Briefing Istraživačke službe Evropskog parlamenta „Lobbying regulation framework in Poland“, autori Elisabeth Bauer, Piotr Pielucha i Marie Thiel, decembar 2016. Izvor: internetska stranica Evropskog parlamenta [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595848/EPRS_BRI\(2016\)595848_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595848/EPRS_BRI(2016)595848_EN.pdf) (datum pristupa 8. juni 2018.)

⁹⁴ Analiza „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process“, autori Ewa Polkowska, generalna sekretarka Senata Parlamenta Poljske, i Lech Czapla, generalni sekretar Sejma Parlamenta Poljske, mart 2015. godine, str. 4. Internetska stranica Udruženja generalnih sekretara parlamenata Interparlamentarne unije <http://www.asgp.co/node/30903> (datum pristupa 8. juni 2018.)

⁹⁵ Izvor: internetska stranica Udruženja akreditiranih zastupnika javnih politika u Evropskoj uniji (AALEP) <http://www.aalep.eu/lobbying-landscape-poland> (datum pristupa 8. juni 2018.)

⁹⁶ Isto, 4 i 5

lobističke aktivnosti da su prostorije Parlamenta i javnih organa vlasti među mjestima gdje je lobiranje dopušteno.”⁹⁷

Registar profesionalnih lobista

Poglavlje III Zakona o lobiranju uređuje uspostavljanje i vođenje Registra profesionalnih lobista, kao i pravila profesionalnog lobiranja. „Registar je otvoren i održava se u obliku elektronske baze podataka. Njim rukovodi nadležni organ, na čijoj web stranici, u Biltenu javnih informacija,⁹⁸ je i objavljen. Ministar odgovoran za javnu upravu je nadležan za vođenje Registra. Upis u Registar se obavlja na osnovu zahtjeva koji se dostavljaju u standardiziranom formatu.“⁹⁹ „Registar je javno dostupan dokument (PDF format), ažurira se od slučaja do slučaja, a naknada za upis iznosi 100 PLN (oko 25€).“¹⁰⁰

„Profesionalni lobisti su dužni da u roku od sedam dana prijave sve promjene u podacima koje su dostavili u Registar. Upis može biti brisan po službenoj dužnosti ili na zahtjev samog lobiste. I informacija o brisanju se pohranjuje u bazu podataka. Službeno brisanje se čini ukoliko sud, na osnovu odredbi Krivičnog zakona, nametne zabranu obavljanja profesionalne aktivnosti lobiranja zbog izvršenja krivičnog djela vezanog za tu aktivnost. Subjekt koji obavlja aktivnosti iz oblasti profesionalnog lobiranja i koji nije upisan u registar podliježe novčanoj kazni od 3.000 PLN do 50.000 PLN (od 750 EUR do 12.500 EUR).“¹⁰¹

Lobiranje u poljskom Parlamentu - „Osim Registra lobista koji je uspostavljen na osnovu Zakona o lobiranju, oba doma Parlamenta Poljske imaju svoje registre lobista koji imaju pristup parlamentarnim prostorijama. Međutim, kako ova tri registra ne posjeduju relevantne informacije o tome gdje i kako lobisti nastoje da izvrše utjecaj i kako su obuhvatili samo 400 upisa u toku 10 godina, kritizirani su da ne pružaju pouzdane informacije o lobiranju u Poljskoj.“¹⁰²

Obavezno zakonodavno planiranje - „Zakon uvodi institut 'zakonodavnog planiranja'. Ta obaveza je nametnuta Vijeću ministara, koje vodi registar zakonodavnog rada: nacrtu zakona, prijedloga zakona i nacrtu podzakonskih propisa. Registar uključuje sve prijedloge zakona, bez obzira na oblast koju pokrivaju – npr. nacrtu budžeta, prijedloge zakona o ratifikaciji međunarodnih ugovora ili akte kojima se reguliraju odnosi između Poljske i crkava ili religijskih udruženja. Registar zakonodavnog rada obuhvata, pored ostalog, informacije o uzrocima, potrebi za uvođenjem i suštini planiranih rješenja, kao i informacije o organu nadležnom za pripremu nacrtu. Registar mora biti dostupan u Biltenu javnih informacija. Također obuhvata sve dokumente koji se odnose na prijedloge zakona navedene u Registru. Ovakva obimna obaveza objavljivanja pomaže svim zainteresiranim stranama da se upoznaju ne samo sa sadržajem zakonodavnih akata već i sa svim pratećim dokumentima (stručnim mišljenjima, mišljenjima, predloženim rješenjima). Svako se može izjasniti da je zainteresiran za rad na nacrtu određenog prijedloga zakona ili na nacrtu nekog propisa samo kada je nacrt dostupan javnosti u Biltenu javnih informacija. Svako je ovlašten da to uradi, jer Zakon o

⁹⁷ Isto, 4 i 5

⁹⁸ Sistem objedinjenih javnih informacija (polj. *Biuletyn Informacji Publicznej*).

⁹⁹ „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process”, autori Ewa Polkowska i Lech Czapla, str. 5 i 6

¹⁰⁰ Briefing Istraživačke službe Evropskog parlamenta „Lobbying regulation framework in Poland“, str. 2

¹⁰¹ „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process”, autori Ewa Polkowska i Lech Czapla, str. 5 i 6

¹⁰² Briefing Istraživačke službe Evropskog parlamenta „Lobbying regulation framework in Poland“, str. 1

lobiranju ne uvodi ograničenja u tom pogledu, osim da obavještenje o *zainteresiranosti* mora biti urađeno u zvaničnom obliku. Obavještenje mora sadržavati, pored ostalog, predložena pravna rješenja i preciziran interes koji se štiti.”¹⁰³

Drugi oblici utjecaja na proces donošenja odluka - „Zakon također uređuje druge oblike utjecaja na proces usvajanja zakona. Javna saslušanja čine formalni i legalni definirani metod lobiranja. Prema Zakonu, javna rasprava se može održati u pogledu prijedloga zakona ili nacrtu *drugih* propisa.“¹⁰⁴

Nadzor nad profesionalnim lobističkim aktivnostima - “Sljedeći elementi obuhvataju nadzor nad profesionalnim aktivnostima lobiranja:

- organi javne vlasti imaju obavezu da odmah objave informacije u Biltenu javnih informacija o svim aktivnostima koje se odnose na lobiste i koje mogu utjecati na njih,
- odluke ili drugi interni obavezujući propisi moraju propisivati prirodu odnosa između lobista i organa javnih vlasti, kao i način dokumentiranja tih kontakata,
- odluke ili drugi interni obavezujući propisi moraju propisivati procedure za postupanje s neregistriranim subjektima koji obavljaju aktivnosti profesionalnog lobiranja,
- organi javne vlasti moraju odmah informirati Ministarstvo za javnu upravu i digitalizaciju o aktivnostima profesionalnog lobiranja koje provode subjekti koji nisu upisani u Registar,
- jednom godišnje, rukovodioci organa javne vlasti pripremaju izvještaj o aktivnostima koje su profesionalni lobisti poduzeli prema tim organima.”¹⁰⁵

Podzakonski akti koji dopunjuju Zakon o lobiranju

“Zakon o lobiranju u zakonodavnom procesu prate tri uredbe: Uredba ministra unutrašnjih poslova i uprave o Registru subjekata koji obavljaju profesionalne lobističke aktivnosti od 20. februara 2006. godine, Uredba Vijeća ministara o objavljivanju interesa za rad na izradi nacrtu normativnih akata od 24. januara 2006. i Uredba Vijeća o javnim saslušanjima o nacrtima sekundarnih akata ministara od 7. februara 2006. godine.”¹⁰⁶

Poslovnici oba doma Parlamenta Poljske

Osim navedenih podzakonskih akata koje je donijela poljska Vlada, Zakon o lobiranju dopunjuju i odredbe poslovnika oba doma Parlamenta Poljske, odnosno Sejma i Senata. Poslovnici sadrže principe profesionalnog lobiranja koje se provodi u parlamentarnim prostorijama.

Poslovník Sejma - „Principi otvorenog lobiranja u procesu donošenja zakona (osim navedenog instituta ' javnog saslušanja') također su propisani članovima 201b–201c Poslovnika Sejma. U skladu s Poslovníkom, profesionalni lobista i svaka osoba ovlaštena da predstavlja neki subjekt koji se bavi profesionalnim lobiranjem ima pravo na ulazak u parlamentarne zgrade. Dokument koji omogućava lobistima ulazak u parlamentarne prostorije je privremena kartica za ulazak koju izdaje Sekretarijat Sejma na osnovu zahtjeva koji mu dostavi lobista. Zahtjev se podnosi

¹⁰³ „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process”, autori Ewa Polkowska i Lech Czapla, str. 6

¹⁰⁴ „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process”, autori Ewa Polkowska i Lech Czapla, str. 6

¹⁰⁵ Isto, str. 8

¹⁰⁶ Internetska stranica Udruženja akreditiranih zastupnika javnih politika u Evropskoj uniji (AALEP)

na zvaničnom obrascu i sadrži podatke o subjektu koji se bavi profesionalnim lobiranjem. Poslovnik Sejma predviđa mogućnost dostavljanja prijedloga zakonskih rješenja, stručnih mišljenja i pravnih mišljenja samo komisiji koja razmatra prijedlog zakona o kojem je riječ. Podaci navedeni u zahtjevu za izdavanje kartice za ulazak, kao i svi dokumenti dostavljeni komisiji, objavljuju se u informacionom sistemu Sejma.”¹⁰⁷

Poslovnik Senata - „Detaljna zakonska osnova lobističkih aktivnosti u Senatu nalazi se u Poslovniku Senata i Uputstvu predsjednika Senata o principima učestvovanja na sjednicama Senata i sjednicama komisija Senata. U Senatu, profesionalni lobisti mogu učestvovati na sjednicama komisija koje su posvećene zakonu ili prijedlogu zakona i predložiti zakonska rješenja. Lobisti koji su zainteresirani da učestvuju na sjednicama komisija posvećenim javnim saslušanjima moraju najaviti svoje učešće najmanje sedam dana prije dana održavanja javnog saslušanja. Izvjestilac komisije predstavlja izvještaj o aktivnostima subjekata koji se bave profesionalnim lobiranjem za vrijeme rada komisije, predloženo zakonsko rješenje koje žele postići i stav komisije o tome.”¹⁰⁸

IV. h Slovenija

U Sloveniji ne postoji poseban zakon, već je lobiranje regulirano Zakonom o integritetu i sprječavanju korupcije.¹⁰⁹ U Poglavlju VIII tog zakona detaljno je uređeno ovo pitanje (npr. obaveze lobista da se registrišu, uspostava Registra lobista, sankcije za nepoštivanje odredbi ovog zakona itd.).

Zakon o integritetu i sprječavanju korupcije

Cilj Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije je da, pored ostalog, propiše uvjete za obavljanje aktivnosti lobiranja u funkcioniranju javnog sektora, osigura transparentnost ove aktivnosti na način koji će podržati dobre, a ograničiti i kazniti neetičke aktivnosti lobiranja.¹¹⁰

Definiranje pojmova

Zakon navodi definicije pojmova važnih za oblast koju uređuje. Izdvojili smo samo one koje se odnose na lobiranje.¹¹¹

„Lobiranje“ podrazumijeva djelovanje lobista koji za interesne organizacije obavljaju nejavan utjecaj na donošenje odluka državnih organa, organa lokalnih zajednica te nosilaca javnih ovlaštenja prilikom razmatranja i usvajanja propisa i drugih općih akata. Podrazumijeva i utjecaj na donošenje navedenih akata o drugim pitanjima, osim onih koja su predmet sudskih i upravnih postupaka, kao i postupaka koji se provode prema propisima koji uređuju javne

¹⁰⁷ „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process”, autori Ewa Polkowska i Lech Czapl, str. 8 i 9

¹⁰⁸ Isto, str. 9

¹⁰⁹ Zakon o integritetu i sprječavanju korupcije (*Zakon o integritetu in preprečevanju korupcije*), službeni prečišćeni tekst, Uradni list 69/11. Izvor: internetska stranica Službenih novina Republike Slovenije <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2011-01-3056/zakon-o-integritetu-in-preprečevanju-korupcije--uradno-precisceno-besedilo-zintpk-upb2?h=Zakon%20o%20integritetu%20in%20prepre%20Devanju%20korupcije> (datum pristupa 21. juni 2018.)

¹¹⁰ Član 2. st. (1), tačka 4. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹¹ Član 4. st. (1), tačke 14, 15, 16. i 17. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

nabavke i drugih postupaka u kojima se donosi odluka o pravima ili dužnostima pojedinaca. Aktivnošću lobiranja smatra se svaki nejavni kontakt lobiste s lobiranim licima, koji za cilj ima utjecaj na sadržaj ili postupak usvajanja navedenih odluka.

„Lobista“ je lice koja obavlja aktivnosti lobiranja i upisan je u Registar lobista ili lice koje obavlja aktivnosti lobiranja i zaposleno je u interesnoj organizaciji za koju lobira, odnosno zakonski je zastupnik ili izabrani predstavnik te interesne organizacije.

„Lobirana lica“ su funkcioneri i javni zvaničnici u državnim organima i organima lokalnih zajednica te nosioci javnih ovlaštenja koji donose odluke ili učestvuju u razmatranju ili donošenju propisa i drugih općih akata te odluka, s kojima lobista komunicira u cilju lobiranja.

„Interesne organizacije“ su pravne osobe privatnog prava i drugi pravno uređeni oblici udruživanja fizičkih ili pravnih osoba u ime i na račun kojih lobista obavlja djelatnost lobiranja.

Registracija lobista - Lobiranje mogu provoditi samo registrirani lobisti, osim lica koje lobira za interesnu organizaciju u kojoj je zaposleno, zakonskog zastupnika i izabranog predstavnika interesne organizacije. Lobista može biti svako punoljetno lice koje nije zaposleno u javnom sektoru i kojem nije oduzeta poslovna sposobnost te nije, zbog namjernog krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti, u Republici Sloveniji pravomoćno osuđeno na kaznu zatvora dužu od šest mjeseci. Funkcioner ne smije lobirati u periodu od dvije godine od prestanka funkcije.¹¹²

Aktivnosti lobiranja može obavljati domaće ili strano fizičko lice koje je upisano u Registar lobista u Republici Sloveniji, koji vodi Komisija za sprječavanje korupcije. Upis u Registar je uvjet za početak obavljanja lobiranja. Za pravno lice lobiranje obavljaju samo fizička lica koja su upisana u Registar lobista u Republici Sloveniji. Lobisti se upisuju u Registar koji sadrži sljedeće podatke:

- lično ime lobiste,
- porezni broj,
- adresu na koju želi primati obavještenja ili pozive iz člana 67. st. (2) ovog zakona,
- firmu, odnosno ime i sjedište trgovačkog društva, samostalnog poduzetnika ili interesne organizacije ako je lobista zaposlen kod njih i
- oblasti u odnosu na koje je registrirao interes.

Bez obzira na odredbe ovog zakona, lice koje lobira za interesnu organizaciju u kojoj je zaposleno, u tu svrhu se nije dužno upisati u Registar lobista. Isto važi za zakonskog zastupnika ili izabranog predstavnika interesne organizacije. Za upis u Registar se plaća taksa u skladu sa zakonom koji uređuje upravne takse. Podaci u Registru, osim poreznog broja, su javni. Strani lobisti se u Registar upisuju na osnovu službeno prevedenih dokaza, koji dokazuju ispunjavanje navedenih uvjeta. Lobista mora prijaviti svaku promjenu podataka u roku od osam dana od nastanka promjene.¹¹³

Komisija za sprječavanje korupcije donosi odluku o upisu u Registar, odnosno odluku o brisanju iz Registra u roku od 15 dana od dana prijema zahtjeva za upis, odnosno nastupanja razloga za brisanje iz Registra. Lobista se upisuje u Registar danom objavljivanja odluke. Na osnovu odluke o upisu u Registar lobisti se izdaje dokaz o upisu. Obrazac dokaza donosi

¹¹² Član 56. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹³ Član 58. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

registracijski organ. Lobista mora vratiti dokaz registracijskom organu u roku od osam dana od prestanka važenja registracije, odnosno brisanja iz Registra.¹¹⁴

Ako Komisija utvrdi da kandidat za lobistu nije dostavio sve potrebne podatke i priloge za upis, odnosno obnovu upisa u Registar, u roku od pet dana poziva ga da ih dostavi u određenom roku. Taj rok ne smije biti kraći od pet dana niti duži od 15 dana. Ako kandidat za lobistu u određenom roku dostavi podatke, Komisija mu izdaje odluku o upisu u Registar u sljedećih 15 dana. Ako kandidat za lobistu u određenom roku ne dostavi podatke, njegov zahtjev za upis u Registar se odbija.¹¹⁵

Brisanje iz Registra - Komisija za sprječavanje korupcije briše lobistu iz Registra, ako:

- se utvrdi da su podaci i dokazi na osnovu kojih je upisan u Registar lažni,
- je zbog namjernog krivičnog djela, koje se goni po službenoj dužnosti, u Republici Sloveniji pravomoćno osuđen na kaznu zatvora dužu od šest meseci,
- utvrdi da više ne ispunjava uvjete za upis u Registar,
- pismeno izjavi da više ne želi biti lobista i obavljati lobiranje.¹¹⁶

Prava i dužnosti lobista - Lobista koji je upisan u Registar lobista u Republici Sloveniji mora pismeno izvještavati Komisiju za sprječavanje korupcije o svom radu, naročito:

- do 31. januara tekuće godine za prethodnu godinu,
- najkasnije 30 dana od prestanka važenja registracije.

Lobista koji je upisan u Registar lobista u Republici Sloveniji mora dokumentaciju koja je osnova izvještaja koji se dostavlja Komisiji čuvati pet godina od dana dostavljanja izvještaja.¹¹⁷

Nadalje, u članu 64. ovog zakona detaljno je navedeno šta izvještaj mora sadržavati, član 65. uređuje provjeru izvještaja i njegovo dopunjavanje, a u članu 66. propisana je provjera istinitosti podataka i navoda koje je lobista dostavio u izvještaju.

Lobista može lobiranom licu dostavljati pisane i usmene informacije i materijale o pitanjima o kojima lobira za interesne organizacije. Lobista se može susretati s lobiranim licima. Lobirano lice prilikom svakog kontakta s lobistom koji ima za cilj lobiranje sastavlja zabilješku u kojoj navodi podatke o lobisti:

- lično ime,
- podatak da li se predstavio u skladu s odredbama zakona,
- oblast lobiranja,
- ime interesne organizacije ili druge organizacije za koju lobira,
- navesti sve priloge,
- datum, mjesto posjete lobiste i
- potpis lobiranog lica.¹¹⁸

Lobista ne smije lobirati izvan okvira koji je određen u članu 4. tačka 14. ovog zakona. Lobista lobiranom licu ne smije dostavljati netačne ili nepotpune informacije. Lobista prilikom lobiranja ne smije postupati suprotno propisima koji uređuju zabranu davanja poklona u vezi s obavljanjem funkcije ili javnim zadacima lobiranih lica.¹¹⁹

¹¹⁴ Član 60. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹⁵ Član 61. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹⁶ Član 62. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹⁷ Član 63. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹⁸ Član 68. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹¹⁹ Član 68. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

Dužnosti lobiranog lica - Lobirano lice u roku od tri dana dostavlja zabilješku na znanje svom nadređenom i Komisiji za sprječavanje korupcije. Obaveza sastavljanja zabilješke važi za lobirano lice i u slučaju kontakta kada postoji sukob interesa i kada je lobirano lice dužno da ga odbije.¹²⁰ Zabilješke Komisija čuva u periodu od pet godina.¹²¹

Sankcije za kršenje zakonskih odredbi - Lobisti koji ne dostavi izvještaje iz člana 63. ovog zakona, ne dopuni izvještaje u skladu s članom 65. ovog zakona ili je prema članu 66. ovog zakona utvrđeno da je u izvještaju naveo netačne podatke, Komisija za sprječavanje korupcije može izreći sljedeće sankcije:

- pismenu opomenu,
- zabranu lobiranja na određeno vrijeme koje ne može biti kraće od tri mjeseca niti duže od 24 mjeseca,
- brisanje iz Registra.¹²²

Lobisti koji je postupao suprotno članu 69. ili 70. ovog zakona (*kršenje odredbi o predstavljanju i zabrani postupanja lobista*), Komisija za sprječavanje korupcije može izreći sljedeće sankcije:

- pismenu opomenu,
- zabranu nastavka lobiranja o određenom pitanju,
- zabranu lobiranja na određeno vrijeme koje ne može biti kraće od tri mjeseca niti duže od 24 mjeseca,
- brisanje iz Registra.¹²³

Navedene sankcije Komisija za sprječavanje korupcije izriče u zavisnosti od težine kršenja zakona, od posljedica koje su zbog toga nastale i od toga da li se radi o prvom ili ponavljajućem kršenju zakona. Sve navedene sankcije se upisuju u Registar lobista.

Novčanom kaznom od 400 do 1.200 eura kažnjava se za prekršaj pojedinac koji:

- obavlja aktivnosti lobiranja iako nije upisan u Registar lobista u skladu s članom 58. stav (1) i nije izuzet od obaveze registracije na osnovu člana 58. stav (4) ovog zakona,
- kao lobirano lice u skladu s članom 68. stav (21) ne napravi zabilješku o lobiranju,
- kao lobirano lice suprotno odredbi člana 69. ovog zakona ne odbije kontakt s lobistom koji nije upisan u Registar lobista ili kontakt prilikom kojeg je nastao sukob interesa,
- koji kao lobirano lice u roku iz člana 71. ovog zakona ne prijavi Komisiji lobistu koji postupava suprotno članu 70. ili nije upisan u Registar lobista u skladu s članom 58.¹²⁴

Novčanom kaznom od 1.000 do 2.000 eura kažnjava se pojedinac koji lobira suprotno članu 70. ovog zakona.¹²⁵

Novčanom kaznom od 400 do 100.000 eura za prekršaj se kažnjava interesna organizacija za koju, uz njeno znanje, lobira pojedinac suprotno članu 58. ovog zakona koji nije registriran kao lobista.

¹²⁰ Član 69. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²¹ Član 68. st. (2) Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²² Član 73. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²³ Član 74. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²⁴ Član 77. st. (1) Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²⁵ Član 77. st. (2) Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

Novčanom kaznom od 400 do 100.000 eura za prekršaj se kažnjava interesna organizacija po čijem nalogu lobista lobira suprotno članu 70. ovog zakona.¹²⁶

Nadzor nad provođenjem zakona - Za provođenje i nadzor nad provođenjem odredbi ovog zakona nadležna je Komisija za sprječavanje korupcije.¹²⁷

IV. i Ujedinjeno Kraljevstvo

U Ujedinjenom Kraljevstvu lobiranje je uređeno Zakonom o transparentnosti lobiranja, nestranačkim kampanjama i sindikatu (*Transparency of Lobbying, Non-Party Campaigning and Trade Union Administration Act*) iz 2014. godine.¹²⁸ Zakon propisuje i uspostavljanje Registra za konsultantske lobiste (*Register for consultant lobbyists*)¹²⁹ te uvodi obavezu registriranja. Sva neposredna komunikacija lobista s ministrima i javnim organima koja se odnosi na zakonodavstvo i upravu se registrira. Registrirani lobisti moraju platiti godišnju taksu. Podaci u Registru se ažuriraju svaka tri mjeseca. Registrom upravlja nezavisni ured - *Office of the Registrar of Consultant Lobbyists*.

Zakon zabranjuje obavljanje lobističke aktivnosti bez prethodnog upisa u Registar, definira konsultantsko lobiranje, dostavljanje informacija i njihovu razmjenu s klijentima, propisuje sankcije itd. Prema Zakonu, lobiranje bez prethodne registracije, uz neke izuzetne određene okolnosti, kvalificira se kao prekršaj.

Lobiranje u Parlamentu UK

Lobisti mogu uspostavljati kontakte s poslanicima (pisameno, putem elektronske pošte ili lično.)¹³⁰ Mogu prisustvovati plenarnim sjednicama i sjednicama komisija koje su otvorene za javnost. Poslanici moraju prijaviti u Registar finansijskih interesa sve poklone koje su dobili od lobista. Međutim, poslanici ne moraju dostavljati nikakve informacije o svom radu s lobistima.

Acti kojima je uređeno lobiranje u Parlamentu Ujedinjenog Kraljevstva su sljedeći:

- Kodeks ponašanja u Donjem domu (Poglavlje III),
- Kodeks ponašanja u Domu lordova.¹³¹

¹²⁶ Član 79. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²⁷ Član 90. Zakona o integritetu i sprječavanju korupcije Slovenije

¹²⁸ Integralni tekst Zakona o transparentnosti lobiranja, nestranačkim kampanjama i sindikatu (*Transparency of Lobbying, Non-Party Campaigning and Trade Union Administration Act*) je dostupan na sljedećoj internetskoj stranici

<http://www.legislation.gov.uk/all?title=Transparency%20of%20Lobbying%2C%20Non-Party%20Campaigning%20and%20Trade%20Union%20Administration%20Act>

¹²⁹ Registar je dostupan na sljedećoj internetskoj stranici <http://registrarofconsultantlobbyists.org.uk/>

¹³⁰ Izvor: internetska stranica Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva <https://www.parliament.uk/get-involved/contact-an-mp-or-lord/lobbying-parliament/> (datum pristupa 20. juni 2018.)

¹³¹ Navedeni acti su dostupni na <https://publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmcode/1076/107606.htm> i <https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/standards-and-financial-interests/house-of-lords-commissioner-for-standards-/code-of-conduct-for-the-house-of-lords/code-of-conduct-for-members-of-the-house-of-lords/> (datum pristupa 20. juni 2018.)

V. Države u kojima je regulirano lobiranje u parlamentu

V. a Njemačka

U Njemačkoj postoji duga tradicija lobiranja, ali ne postoji poseban zakon koji lobiranje regulira na nivou države. Međutim, ovo pitanje je djelimično uređeno Poslovnikom Bundestaga, koji u Aneksu 2 postavlja pravila o dobrovoljnom registriranju lobista (udruženja i predstavnika industrije) i uspostavu javne liste lobista.¹³² Registracija, odnosno upis u javnu listu je preduvjet za učešće na javnim raspravama komisija Bundestaga. Međutim, registracija ne garantira nikakva prava ili obaveze, niti ulaz u Bundestag. Propusnicu za ulaz u zgradu Bundestaga lobisti dobijaju pod određenim uvjetima i na zahtjev.¹³³

Javna lista udruženja koja zastupaju interese uspostavljena je na osnovu Rezolucije njemačkog Bundestaga od 21. septembra 1972. godine.¹³⁴

Poslovník Bundestaga, Aneks II – registracija udruženja i njihovih predstavnika

(1) Predsjednik njemačkog Bundestaga vodi javnu listu na koju mogu biti upisana udruženja koja zastupaju interese u odnosu na Bundestag ili saveznu vladu.

(2) Njihovi predstavnici bit će saslušani samo ako su se upisali na ovu listu i dostavili sljedeće informacije:

- ime i sjedište udruženja;
- sastav upravnog odbora i uprave/menadžmenta;
- oblast interesa udruženja;
- broj članova,
- imena predstavnika udruženja i
- adresu njihovog sjedišta u Bundestagu i Saveznoj Vladi.

(3) Propusnice za ulazak zastupnika ovih udruženja u zgrade Bundestaga izdaju se ukoliko su informacije dostavljene u skladu s prethodnim stavom.

(4) Upis na listu ne daje pravo udruženju da bude saslušano ili da dobije propusnicu.

(5) Predsjednik organizira objavljivanje liste svake godine u Saveznim službenim novinama (*Bundesanzeiger*).¹³⁵

Pored navedenih podataka, u listu se upisuju i adresa udruženja, s brojem telefona i faksa, e-mail i internet adresa, dodatna adresa i broj povezanih organizacija.¹³⁶ Ne bilježe se budžeti udruženja i ciljevi lobiranja.

Sankcije - Poslovník ne propisuje nikakve sankcije za lobiste, osim što mogu izgubiti mogućnost predstavljanja mišljenja na sjednicama radnih tijela.

¹³² Annex 2 Poslovníka Bundestaga, str. 114. Integralni tekst Poslovníka Bundestaga je dostupan na sljedećoj internetskoj stranici <https://www.btg-bestellse.rvice.de/pdf/80060000.pdf> (datum pristupa 19. juni 2018.)

¹³³ ECPRD upit br. 2124.

¹³⁴ Izvor: internetska stranica njemačkog Bundestaga <http://www.bundestag.de/parlament/lobbyliste/> (datum pristupa 19. juni 2018.)

¹³⁵ Poslovník Bundestaga, Aneks II, Registracija udruženja i njihovih predstavnika

¹³⁶ Izvor: internetska stranica njemačkog Bundestaga <http://www.bundestag.de/blob/189456/925cafb1b852e9b692fba1d115b1ccd6/lobbylisteamtlich-data.pdf> (datum pristupa 19. juni 2018.)

Pet osoba iz iste organizacije istovremeno može biti prisutno u parlamentarnoj zgradi. Radna tijela ili plenum mogu pozvati i predstavnike neregistriranih udruženja da daju svoja mišljenja o određenoj temi, a poslanici često sami pozivaju lobiste i omogućavaju im ulaz u Parlament.

Bundesrat

Gornji dom njemačkog Parlamenta – Bundesrat nema sličnu javnu listu udruženja i predstavnika industrije koji zastupaju interese tih udruženja i industrije.

V. b Nizozemska

U Nizozemskoj ne postoji poseban zakon koji uređuje oblast lobiranja. Međutim, dopunama Poslovnika Predstavničkog doma nizozemskog Parlamenta iz 2012. godine propisano je uspostavljanje parlamentarnog Registra lobista. Svi subjekti koji komuniciraju s poslanicima i pristupaju prostorijama Predstavničkog doma dužni su da se registriraju. Registar je javno dostupan i predstavlja mjesečni spisak lica koja upućuju molbu za ulazak u Parlament. Razlikuje tri grupe lobista: (1) zaposlene u agencijama za javne poslove i odnose s javnošću, (2) predstavnike civilnih organizacija, (3) predstavnike općina i pokrajina. Registrom upravlja Generalni sekretarijat Predstavničkog doma.

Registar se ne odnosi na Senat niti na kontakte sa senatorima nizozemskog Parlamenta.

VI. Izvori

Dokument OECD-a “*Legislation on Lobbying in Europe*”, 1. juni 2007.

Izvještaj OECD-a “*Lobbyists, Governments and Public Trust, Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*”, 2013.

Internetska stranica Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH/RD\(2007\)2&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH/RD(2007)2&docLanguage=En)

https://read.oecd-ilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-3_9789264214224-en#page167

<http://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm>

<http://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>

Internetska stranica Evropske komisije

<http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do?locale=hr#hr>

http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/staticPage/displayStaticPage.do?locale=hr&reference=CODE_OF_CONDUCT

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-montenegro-report.pdf>

Internetska stranica Vijeća Evrope

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680700a40

<https://rm.coe.int/legal-regulation-of-lobbying-activities/168073ed69>

<https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-4> (datum pristupa 8. maj 2018. godine)

<https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16808acd50>

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf>
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016806f2b42>

Internetska stranica Agencije za borbu protiv korupcije Bosne i Hercegovine
<http://apik.ba/zakoni-i-drugi-akti/strategije/default.aspx?id=412&langTag=bs-BA>

Istraživački rad Istraživačkog sektora Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine br. 278 „GRECO-ove evaluacije Bosne i Hercegovine i provođenje preporuka“, od 20. aprila 2018. godine

Izveštaj o evaluaciji, Bosna i Hercegovina, od 4. decembra 2015. godine

Izveštaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine, 23. marta 2018. godine

Vidačak, Igor (2007) *Lobriranje, Interesne skupine i kanali utjecaja u Europskoj uniji*. Planetopija, Zagreb.

Tomić, Zoran (2008) *Odnosi s javnošću, teorija i praksa*, Synopsis, Zagreb.

GRECO-ov Četvrti krug evaluacije, Izveštaj o evaluaciji Austrije, 2016. godina

Internetska stranica Komore rada Austrije
https://www.arbeiterkammer.at/The_Chamber_of_Labour.html

Internetska stranica Agencije za borbu protiv korupcije Crne Gore
http://www.antikorupcija.me/media/documents/zakon_o_lobiranju.pdf
<http://www.antikorupcija.me/me/lobiranje/lobiranju/>
<http://www.antikorupcija.me/me/lobiranje/zakonska-regulativa/>

Izvor: internetska stranica Paragraf Lex MNE
<http://www.paragraf.me/dnevne-vijesti/09112017/09112017-vijest4.html>

Izveštaj Evropske komisije „Montenegro 2018 Report“

“Analiza za uređenje zakonskog okvira lobiranja“, Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, decembar 2016.

Internetska stranica Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, <https://pravosudje.gov.hr/>

Stručni komentara „France Reforms Lobbying Rules: Government to Impose Criminal Penalties“, advokatska kuća *Latham & Watkins*, 6. juni 2017.

Elektronska baza podataka irskih propisa *Irish Statute Book*
<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/5/enacted/en/html>

Internetske stranice irskog Registra lobiranja
<https://www.lobbying.ie/about-us/>
<https://www.lobbying.ie/about-us/legislation/legislative-review-of-the-regulation-of-lobbying-act-2015-submission-by-the-standards-in-public-office-commission/>
<https://www.lobbying.ie/help-resources/information-for-lobbyists/quick-guide-to-the-act/>

Internetska stranica Komisije za standarde u javnoj službi Irske <http://www.sipo.ie/en/>

Wikipedia [https://en.wikipedia.org/wiki/Minister_of_State_\(Ireland\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Minister_of_State_(Ireland))

Internetska stranica Glavne službene etičke komisije Republike Litvanije
www.vtek.lt/images/Duomenys/en/Law_on_lobbying_activities.docx

Internetskoj stranici Službenih novina Republike Makedonije (*Službeni vesnik*)
<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/A656D62E888CF443B1C52911EF638B76.pdf>
<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/3582020A95AAE14DB4BD5F242BF6853A.pdf>

Briefing Istraživačke službe Evropskog parlamenta „Lobbying regulation framework in Poland“, autori Elisabeth Bauer, Piotr Pielucha i Marie Thiel, decembar 2016.

Internetska stranica Evropskog parlamenta
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595848/EPRS_BRI\(2016\)595848_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595848/EPRS_BRI(2016)595848_EN.pdf)

Analiza „Lobbyists and Interest Groups: The other Aspect of the Legislative Process“, autori Ewa Polkowska, generalna sekretarka Senata Parlamenta Poljske i Lech Czapla, generalni sekretar Sejma Parlamenta Poljske, mart 2015. godine

Internetska stranica Udruženja generalnih sekretara parlamenata Interparlamentarne unije
<http://www.asgp.co/node/30903>

Internetska stranica Udruženja akreditiranih zastupnika javnih politika u Evropskoj uniji (AALEP)
<http://www.aalep.eu/lobbying-landscape-poland>

Internetska stranica Službenih novina Republike Slovenije
<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2011-01-3056/zakon-o-integriteti-in-preprečevanju-korupcije--uradno-precisceno-besedilo-zintpk-upb2?h=Zakon%20o%20integriteti%20in%20prepre%20C4%8Devanju%20korupcije>

Internetska stranica propisa Ujedinjenog Kraljevstva
<http://www.legislation.gov.uk/all?title=Transparency%20of%20Lobbying%2C%20Non-Party%20Campaigning%20and%20Trade%20Union%20Administration%20Act>

Registar lobista Ujedinjenog Kraljevstva <http://registrarofconsultantlobbyists.org.uk/>

Internetska stranica Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva
<https://www.parliament.uk/get-involved/contact-an-mp-or-lord/lobbying-parliament/>
<https://publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmcode/1076/107606.htm>
<https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/standards-and-financial-interests/house-of-lords-commissioner-for-standards-/code-of-conduct-for-the-house-of-lords/code-of-conduct-for-members-of-the-house-of-lords/>

Elektronska baza propisa Savezne Republike Njemačke
<https://www.btg-bestellse.rvce.de/pdf/80060000.pdf>

Internetska stranica njemačkog Bundestaga
<http://www.bundestag.de/parlament/lobbyliste/>
<http://www.bundestag.de/blob/189456/925cafb1b852e9b692fba1d115b1ccd6/lobbylisteamtlich-data.pdf>